

SUVI

Värske Rõhk
kirjandusajakiri
nr 15 / 2008

Martin Vabat
Merlin Lõiv
Leila Holts

Urmas Nimetu
Barthol Lo Meior
Mikk Pärnits

Liis Pallon **Kristjan Sanderist**
Nele Salveste **Eia Uuest**

Intervjuu Tuuli Tauliga

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa
Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom
Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau
Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee
PROOSA: matis.song@va.ee
ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee
PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19
Tartu 51014
Tel: 7 427 087

vr@va.ee

Tellimine

www.va.ee

Trükk

AS Ecoprint

Passiivselt agressiivse hirmu meeleheitlik hais, keerlev tolm kevadel,
majoneesita kartulisalat suvepäikeses; kass lakub laguneval betoontrepil
oma saba, keskmine eesti noor seisab talvel räästa all, suu pärani –
jääpurikas võib tappa.

Mikk Pärnits

Merlin Lõiv (26)

istub Karlovas nagisevate puutreppidega majas ja kirjutab. Kui paber täis saab, hakkab mõtlema, aga enne ikka kirjutab. Paber on hea – ta kannatab kõik välja. Hea ja paha tuju, rõõmu, kurbuse, igatsuse, unistuse. / lk 6–13

Leila Holts

Leila (26) elab Inglismaal Newcastle'is/Vahtsölinas, kantseldab meest ja kassi ning käib tööl. Ehkki kodust kaugel, pole ta unustanud oma keelt ning laulmist. Niisiis kirjutab ta mõnuga võro, eesti ja ka inglise keeles, meis-terdab märkmikke ja kaarte ning laulab täiel rinnal eesti ja inglise rahvalaule. Luuletamine on talle loomulik osa elust. / lk 14–22

Martin Vabat (27):

“Siin on hulk vastuseid mille olulistele küsimustele. Küsimused arva ise ära: Vabadust muidugi. Kodus. Tantsiva tüdrukuga. Inimeseks saada. Kollane kindlalt. Poolvaimsust. Minna tagasi esimesse klassi ja nõukogudeaegsesse hambaarstikabinetti. Kuused ja põllud ja taluasemed. Reede vastu laupäeva. Suvekuu. Olen poolt. Hevikaks. Vabatalupojaks. Teel lapsena suureks. Häbenen öelda. Tasa sõuad, kaugele jõuad. Võimest areneda ja helgineda. Tagi ja ketse. Kristusega. Ja teiste ketseritega. Vahukoorega kohv ja võileivad. Suud vastus.” / lk 22–27

Anete Kruusmägi

Anete (23) loeb, kirjutab, pildistab, avastab, mõtestab, unustab, kirjeldab maailma, mis lakkamatult oma tähendusi avab ja tükideks kukkudes neid hävitab. / lk 28–31

Allar Lepa

Allar (24) on interdistsiplinaarne loovvoolija, kes ei püsi pudeliski paigal. Viljeleb aja- ja mõtteluulet, otsib vaikust sõnade taga ja tasakaalu enda sees, et tabada paremini asjade olemust ja inimeste tuuma. Üle kõige armastab nõmmeliivateed ja Karlova-lõhnalisi õhtuid Ernst Enno seltsis. Tudeerib kirjatäheteadust, vabal ajal otsib luulepoognaga vokaaliviilult värskeid rõhke. / lk 32–39

Urmas Nimetu

Urmast (25) nähti viimati Rõhus 9.numbril ajal seltsimees Lutikovist kirjutamas, kes ei pääsenud Taevasse. Nüüd Urmas selgitab, mis põhjustel tegelikult dinosaurused välja surid. Selliseid konsepte kirjutab talvel veel terve virna. Järgmisel aastal ilmuvad need õpikuna. Pealkiri on „Kuidas asjad maailmas käivad“ vms. Kiiremini ei jõua, sest suvel on Urmas rabas ja teeb sõpradega filmi. Sügisel kolib tuppa ja teeb teatrit. / lk 40–45

Anni Sinijärv

Anni (19) on Rõhu debütant. „Mõistusega on lood segased, me ei klapi eriti. Kaob teine liiga tihti ära, jättes kõõgilauale kolletunud kirjapaberile teate: kui tõestad, et suudad minu nõuandeid kuulda võtta, tulen tagasi.“ / lk 46–47

Barthol Lo Mejor

Barthol (20) on kuulu järgi natuke naiivne, sutsu segane ja päris pöörane. Loogika ja analüüsivõime puudub. Naudingud, adrenaliinid ja mis iganes. Vilepilli asemel puhub hommikuko-fi, päeval kuulab inimesi ning öhtuti puhkab. Õige pea ilmub Bartholil raamat "Popdada", mis on viies Värske Raamat! / lk 56–63

Liis Pallon

Liis (24) on pidevalt eksistentsiaalsete piinade käes vaevlev elukunstnik. Loodab suureks saades vaimselt mitte väikseks jääda ja ikka ning alati pürgida enesetäiuse ähmaste ideaalide poole. Kirjanduskriitikat peab üheks ilukirjanduse žanriks, millel on nii metafiktsionaalseid kui ka (post)modernistlikke tunnuseid. Liisile meeldivad keerulised ning laiail valguva tähendusega võõrsõnad, kuna nende taha on kõige parem peituda.

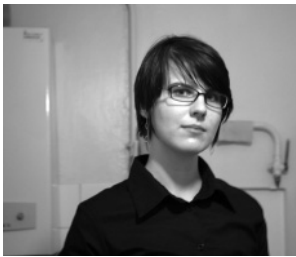
/ lk 78–79

Mikk Pärnits

Mikk (22) on müstik, prohvet, punkar, häkker, maag, võlur, šarlatan, valetaja, sigavärdjas, päästeingel, laiskvorst, nihilist, anarhist, diskordialane, luuser, poiss. Mikk on ilmutamas raamatut, eskapistlikku teost. Rõhus annab ta voli pelutavatele miniatuuridele. / lk 48–55

Siim Nurklik intervjuuerib Tuuli Tauli / lk 64–72

Nele Salveste (23):

on Kohtlane Kriitik maitsekas ja tagasihoidlikus rohelises, keda võib leida istumas, vestlemas, liikumas või arutlemas alati eesrindlikult Tagareas, otsides võimalust sealt oma kindel sõna välja hõigata. Ilmsed lemmikud on teisispäevased kirjanduskülastused, püsiväärtusega kultuur ja selle kõige kohal hõljuv Tartu vaim. / lk 73–75

Katrin Parbus (23):

naudib ajalainetel surfamist. Õpib 2003. aastast Tartus filosoofiat, praegu magistriastmes, spetsialiseerunud XX sajandi kontinentaalsele filosoofiale. Kuulab palju erinevat muusikat ja teeb sõbraga bändi Zuulus & Ideala, kus kirjutab laulusõnu ja on vokalist. Kord-paar kuus tutvustab vähem ja rohkem tuntud muusikapalasisid ja nende esitajaid Klassikaraadio saates "Fantaasia". / lk 76–77

Ann-Getter Annuk (18):

"Kui tavaliselt öeldakse, et tee seda, mida sa armastad ja kõik läheb hästi, siis minu puhul see ei kehti. Minu jaoks on kõik vastupidi. Ma ei saa siamaani aru, miks ma võitsin selle arvustustevõistluse. Ma kirjutasin, sest oli vaja, muud midagi." / lk 80–82

Piret Põldver (23)

Mittetulunduslikest kirjanduslikest tegevustest elatuv ning veidraist kirjandusnähtustest huvituv indiviid. / lk 83–85

Merlin Lõiv

Katõkõisi

Ma vala
klaasi
maltsatsäid,
õkva nii kuis Udmurdimaal.
Muud mul joht olõ-õi.
Sa' kaed ja ütlõd
hillä,
nii ulli muudu hillä,
õt' kõik om olõman.
Mille perrä Sa' tulli?
Fosiil muigas habõmõhõ,
tüdrük om vakka.
Saitsmõ taimõ vägi
nät' är tõe
katõ inõmisõ vaihõl.
Kõik om.
Tsai hainust.
Miis naanõ.
Ilmaimõ'.

(Tolvstois õhtal 29.05.08)

ÖKO I

Määnõ om

öko oksõ?

Määnõ om

öko sitt?

Määnõ om

öko jutt?

Vana, kulunu,

tõõsõ kõrra

kraam.

(Tolvstois 29.05.08 õhtal)

Tolvstoi ja Tähe nukan

Õga kõrd,
ku lummõ satas maha
ja ma jälki tulõ
müüdä Tähe uulitsat,
siis ma õga kõrd mõtlõ
ku illos olõsi
katõköisi saista
ta latõrneposti all
ja üüst langõvit lumehelbit püüdä.
Katõköisi –
õt kumb saa rohkõmp.
Sa’?
Ma’?
Ma tiiä õt’ Su soe
karva palitu päälõ
miilüs lumehelbil
hinnäst parki.
Samuudu miilüs mul’
hinnäst su vasta...
Latõrnepostõ all
üüsi.

Vihm

Hummogunõ vihm
ikk' inõmisõ likõst.
Õhtanõ vihm
tege na' kur'ast.
Üüsõ na' ikvä esi.
Kiäki hummogust jälki,
mõistusõ är'ki pesi.
Ta tege tuud esi –
silmä'
ja suulanõ
vesi.

Luku takah ajolda

Ku sõna om väläh
siis tarrõ ta tagasi
inämp lää-õi.
Ta pand ussõ
kipõstõ kinni
ja kõnd minõmä är'.
Tsumadani võtt' hindägä üteh,
ajo unõhtäs maaha.
Ku sõna om väläh
siis sa olõt
ütsindä seeh –
esihindä ullõ mõttide tarõh,
luku takah,
ütsindä.

Verrev ubin

Ku hing saa täüs,
siis nakas helü
hilla katõ kapstalehe
vaihõl pääh pessmä.
Ku hing saa täüs,
siis tarõ jääs tühäst.
Ku hing saa täüs
siis nakas ta ülõ
viirõ aama.
Õkva ku Piusah vesi
keväil lumõ
minõmisõ aigu.
Kipõstõ.
Õkvalt sinno üteh võttõh.
Sa sajat maha ku ubin,
sa jäät maha ku ubin
midä tsura es tahtnu
hindälõ karmanihõ panda.
Tsura tahtsõ verevit ubinit,
a Sa olõt kõllanõ.

Hilla tulõ

Ku tähõ tähistä-õi,
valgus om vakka.
Siis ma tulõ hillä,
ülõ valgõ
lumõ.
Paljajalo.
Õnnõ siis ma saa tulla,
ja olla sinoga üteh.
Su kõrval,
Su üsäh.
Ummi mõttidõga
Sinoga üteh
lõngakeräh.

Hamlõtilõ

Olõt Sa' eloh –
vai olõt Sa' havvan?
Olõt Sa' online –
vai olõt Sa' off?
Tollõs om kūsümüs.
Ku olõt offline
siis Sinno
parhilla
joht
olõ-õi olõman.

(Tolvstois 11.45 9.11)

Mine p*** ehk turismindus täämpä, hummõn ja ülehummõn**

Ku võtta perse
ja ku võtta minõminõ
siis võit õkva
kavvõndõh
är kävvü.
Ja tävvõnistõ rahalda.

Leila Holts

~

kibehüs muq möttih
nigu kihvt
midä egä päiv
hindä seeh kanna
vällä ihost
vällä hengest tedä ei saa
taivaesä,
anna meile andis
ni hõelus ja viha
anna andis
näile, kiä meid kihvtitāseq
näq ommaq onnõduq.

~

vaiknõ õdak Vahtsõliinah
päiv om lännü luuja
istu väläh trepi pääl
kullõ
mõtlõ
hingä
aid hõngas jo süküst
seo lõhn om makus
vana hain vahtsõ all
pirnipuu aianukah
om unnõ suiknu jo
põldmar'aq
mustaq ni magusaq
naarahtasõq vasta üüd.

~

pakki pantu
plastmassi mässitü,
mürgigä määndätü
om miq maailm
vanaq inemiseq
noorõ sillõ maski all
võltsrõnnaq nigu trofeeq
ette sirotõt
no millõs?!

~

hummok.
ei olõki nii külmi ku arvassi
pilvõq hoitvaq lämmit
ja tuult ei olõ.
Hoimatsõq
unitsõ inemiseloomaq
uutvaq bussipiätüseh
saisva allmaarauttiijaamah
uutvaq tüülejäudmist
et edimädse kangõ kohvi pääle
kunturiello herädä.

~

lülitã ümbre
luulõsaatõlt raadio pääle
et kullõlda luku väikust lordist Faunteroyst
Elle Kulli lämmi
vaiknõ helü
jääs vakka
määnegi Balkani tükäkäs
kõva x-aktsendiga naasõhelü
prüükäs
juu aar mai lavver
labanõ ni nõmõ
a nii tä om
seo periselo
omjo.

~

midä maq laula
ku liinah elä?
olõ nigu puuritsirk.
tüüd tii kõvast
pääväst päävä
olõ kimmäs, olõ virk.

miä maq laula,
maa tütar,
kinkä kodo kivi pääl.
laula üü ni laula päävä
laula seost, mis henge pääl.

~

kuidagi kaitsetu
olen ilma oma punase rätita
mida töö juures õlgadel hoian
see on villane ja soe
ehk nagu kallima embus
mis alati on
minuga.

~

elades Inglismaal
Eestima kodaniku
Võromaa naisena
on mul kuradima hea meel
kanda pikki seelikuid
paksu kääbikumantlit
ja ürgsooja salli
külmade tuulte sees
mis hiilivad tänavate vahel
varitsedes uusi ohvreid.

~
kui Sigur Rosi kuulan
tundub, et haldjad on kusagil lähedal
siinsamas
kogu oma maagia
päikesest säravate metsade
uhkete kahvatute nägude
ja vaiksete häälekestega.

ja ma ise lamen lõhnaval niidul
ümberringi linnulaul
armastus
helgus.

~
unes suudled Sa mind seljale
ma tunnen Su pehmeid huuli
naeratan hellalt
seda ma ootasin
kõik need üksildased aastad
seda ühteainukest armsamat
kes nüüd teinud mu
kuldsete seintega kambri
kuningannaks

Martin Vabat

sammaste vahel

kui maa linna jõudis
oli rongkäik juba ammu alanud,
kuid
ilutulestik pea kohal algas
jättes maa ütlemata:
ma armastan sind armastan sind
linn kus ma elan,
olgu su sambad võidus või vales
otsapidi ei tea kelle tuhande tundmatus ihus,
nende vahelt ikka ilu ja armu
end nägema panen
ja mitte üksnes ei pane,
see on mu soov
ennist esteks kuid nüüd alati armastada
armuda ja harjuda armuga
et kõik me oleme üks
kõik
meie,
see liidab ja toidab ja õnnistab,
hajutab ja heastab õudu
üksindust ülbust ohaklikku indu,
sulatab lõdisevad puhisevad porisevad
jändrikud egotsentrikud kokku üheks ülikollaseks kereks
ja koputab meid üles:
me tuleme ühest valgest algest
ja sünnime tagasi üheks
avatud mereks

ersa mokša

ersa mokša ja punane lõng
meil kadunud aega pole,
oled seal tuuled su juuste sasi
roog üle pea loo
ning
heinad seljal märjal,
kas tead
oma mõtte su hinge külge lasin

sest parem on pigem metsa toa põral
kus laulus naised paigalised
siin süda saab minna edasi
ja nii
roog üle pea loo
saab leida mina
maa tahtelise

sest parem elame lehe soojas sõlrel
parem see on parem
lennata seal kus lendab kiigu,
sääl kus tüdruk
ersa mokša
sõpel seelikus lõng,
koos siis sääl kui saame all võtame liigud
ja anname ja otsime
ja aitame
ning

me kõnnime nüüd ja nõnda vagusi

me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi,
vee ja maa madal piir meie sees,
käes pikad koguni korkidega kinni putlad
olemine sees nii hästi
kellegagi koos nii hästi
me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi

me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi,
kõnnime üks teise juttu,
kuigi me nii vagusi sedasi
vagusi ses mõttes
et süda sees nagu vastab
nüüd siis lõpuks nii
enam ei karjugi üksi
süda sees enam ei karjugi üksi
kui me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi

me kõnnime nüüd ja nii nõnda harali
aga peagi mitte enam väga harali
kuna meist
kunagi harali võõrad
nüüd saavad südame käest kinni
mõttes
mis nüüd saab mõttes
kas mina tema mõttes olen sama
nagu tema minu mõttes on sama
sama ja üks meeles
kui sood ja saared ja laulvad ja liivad ja kuused ja okkad ja kiige laulu kuued
ja majad ja mehed ja mõisad ja külad ja linnu lennuka tiivad
kui me siin kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi

me kõnnime nüüd ja nii nõnda kavali
võtame ühes kindla mängu
lase tulle mängu
võtame ühes hüüame üles
kes aias kes aias
võtame ikka ilusama
kes aias kes aias
võtame ikka enda sekka rõõmsama
sedasi ikka tõelisema nagu
kui me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi

me kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi
nagu polekski harali
ja meie päralt on põhi
põhjatu ilma kaar
tunne sees nagu me oleksimegi tunne
nagu me tunneksimegi hästi
nagu me võidaksimegi nagu ilma
sprindita tunne
nagu me päris oleksimegi head
ja vead on küll olemas kuid saame üle tunne
nagu sina tahaks mind ja mina sind tunne
nagu me looksime ühise oleksime ühises
oleme üheskoos tunne
nagu me oleks veel vähe rikutud
kuid jääks siiski puhtaks tunne
nagu elaks veel elu oleks veel noor tunne
et nagu kas sa ka tunned seda tunne
et nagu nii hea on praegu
nagu ei peakski see lõppema nagu jääkski tunne
et mitte öelda sigalaha olemise tunne
kokkuolemise kokkuelamise omaksolemise
vanade leidmiste ja uute algamiste
vanade ja kunagi noorte
kojujõudmiste ühiste olemiste tutvuste sõpruste saabumiste
tagantjärele haavade parandamiste voolamata pisarate
nagu meie neid endisi ja praegusi aegu leevendaks tunne
et mul endal ja minu omadel seal pool on hea
et siis seal naerab ja saab selgeks tunne
nagu oleks kellegi kõrval uueks kasvamise
veel vanemana nooreks elamise
nagu ühes kõiges olemise tunne
et meis on edasiviivat rohkem kui viivuks tuli tunne
et see on nagu nii lahe
et me nagu südasuvel uuesti sünnime tunne
et me nagu kõnnime nüüd ja nii nõnda vagusi
nagu me oleksimegi tunne

Anete Kruusmägi

*

hommikuses udus paistavad õrnalt kellegi jäljed
veel õrnemalt kellegi soovid
hommikune udu ise ongi soov
soov olla raagus puu

kõndida tagurpidi tee käänuline asfaldil
ja uskuda algustesse

otsida punkte
ja punuda neist uusi ahelaid

neid õigemaid

*

seal üleval on tuuline
ära otsi sealt kaitset

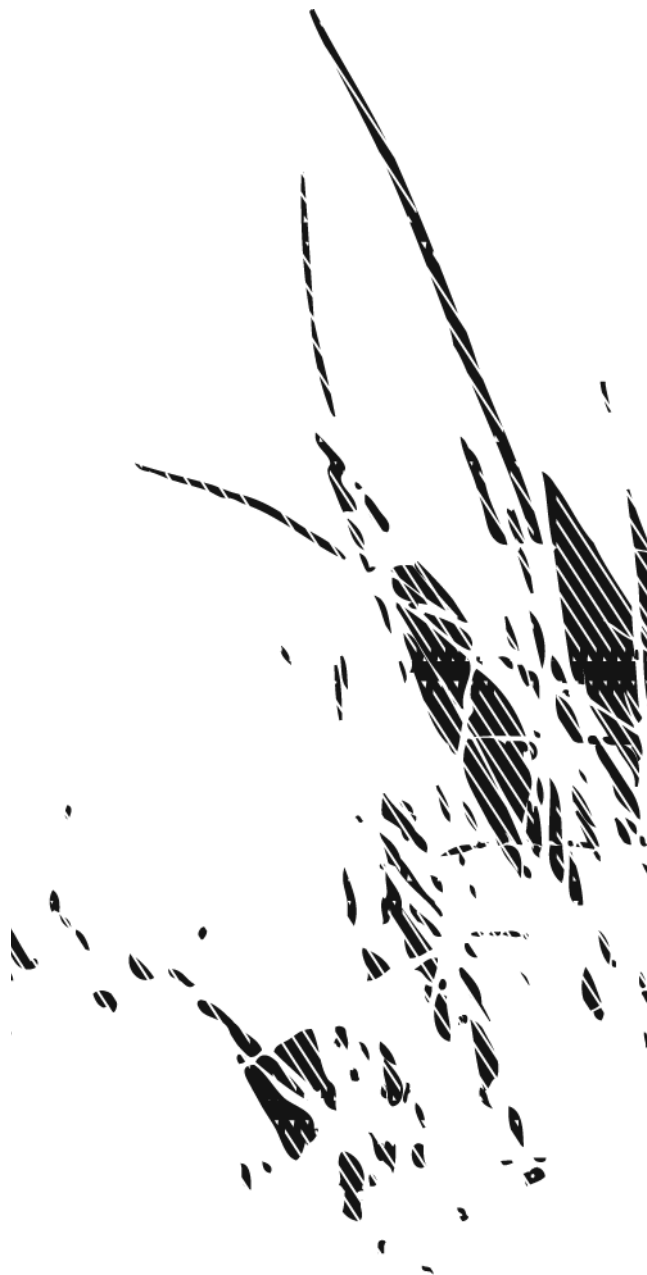
seal üleval on kõik hall
ära usu, et sealt paistab

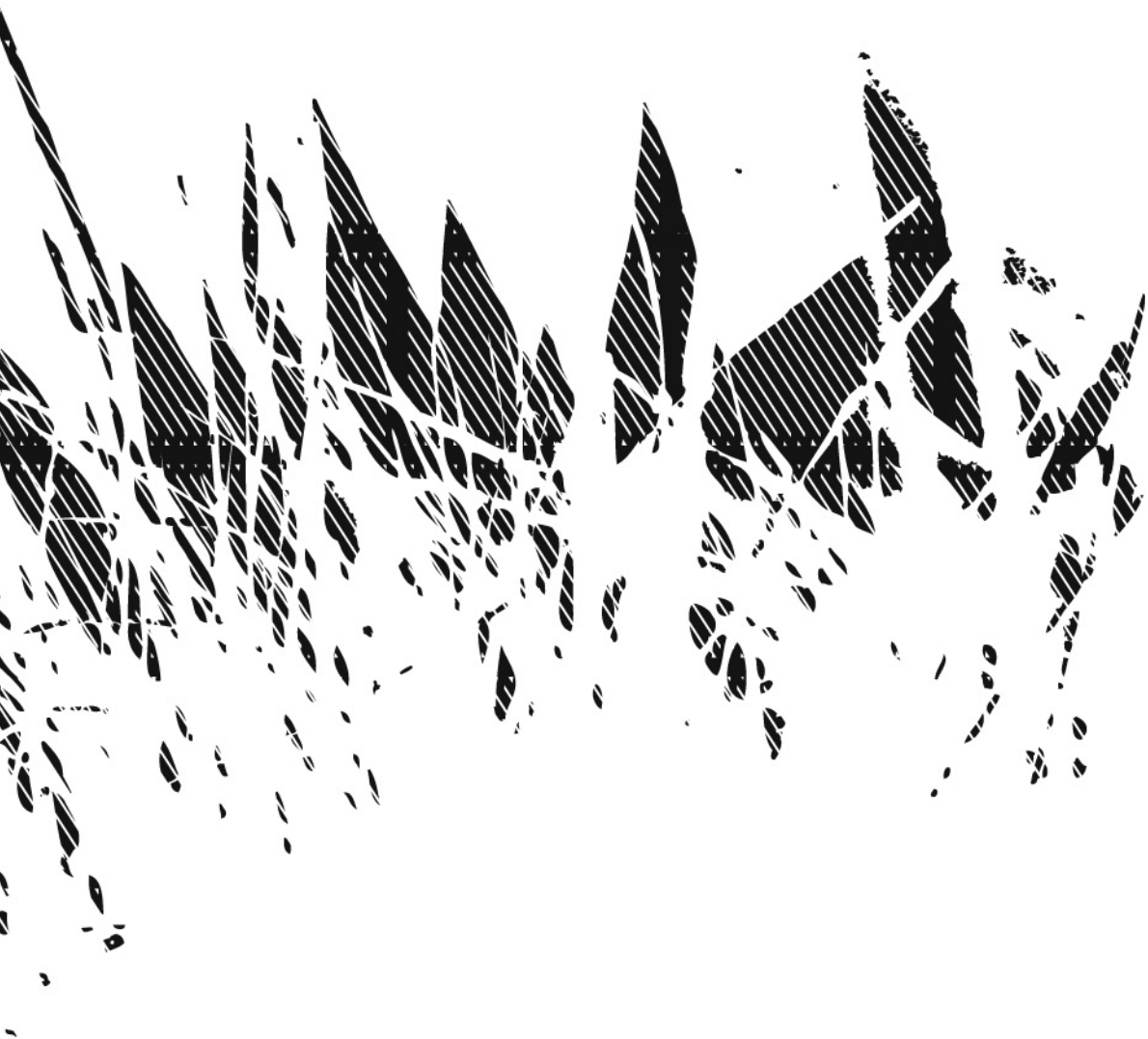
seal üleval oled sa täiesti üks
ja kõik käed on su enda omad

tule, tule maale ligemale
siin on pisut sooja
võid siin kanda vahel kaitsvat maski
sigaret suul ja jalad seeliku all risti
sa naeratad
täpselt nii nagu polekski hirmu

*

teinekord teeotsal jääd seisma ja
naeratad oma peegelpildile lombis
mu maailm: turnimispuud ja jalutuskäigud
raamatud, Liszt ja küünelakid
sõbrannad rulluiskudel augusti pimedad taevad
ühikatoa avaldused vaikivad lepped
viimased suved esimesed ette
paljugi mida mäletada
hetkel
kui avad raamatu
ja kuulad kuidas nad kõik
varastavad tuhatoose
heidavad särgid rannale ja tormavad merre
ja kisuvad su maailma
nii suureks et
peaaegu lõhki

Allar Lepa

hommik, päev, õhtu... ja järgmine hommik

ma olen küllalt juba rippunud su nagis
ja küllalt küürinud su põrandaid
ma ise olen põrand – sina oled lagi
vist õige vähe olnust kumbki sai

ma pühin päiksetolmu sinu kardinatelt
ja võluväega pudelid ma keeran teisipidi
ma hõõrun huulejäljed enda peegelpildilt
su voodilinaldelt ma pesen pisarad ja higi

ma näen, mu jõud ei käi veel sinust üle
tolm langeb taas ja päike kuldab kardinaid
ja ometi, kui laman maas ja vaatan üles
ma tean, et sellel aastal märtsis algas mai

pohmell, teine päev

sel päeval päike teisiti läks looja
pea alaspidi seisin ilma peal
siil puges lepavõsa sisse sooja
ja tema tühje mõtteid torkis seal

siil uitas udus
iseendasse vaid usklikuks ta jäi
ja kõrvadega tasse otsides
ta kõndis omapäi

sel õhtul, hämarus kui laskus õue
siil rüüpas savikruusist teed
üks aimdus selge kuju sai ta põues
et tähistaevas teda ootab ees

siil uitas udus...

üks tähelaev on täna õhtu poole teel
ja tuulekeeris kutsub sügislinde kaasa
nii taevas selgineb ja helgib katustel
ja õhu õrnu viise helisevad aasad

õnn

sõita koju vastu hommikut
armukeselt laenatud rattaga
kes ei saa kunagi aru
miks ma temaga ei maganud
käed lahti ja süüa
laualt kaasa võetud apelsini
kullina söösta jakobi mäest alla
ja varblasena udjada vanemuise mäest üles
alla ja üles
alla ja üles
kuni tööleminejate näod
piinliku täpsusega teatavad aja
nihkud pakiraamile
veered vargsi koju
ja magad õhtuni

keskmiselt andeka kirjandustudengi vaevakaunis tee

üksöosi
ilmutas mulle Baudelaire
ta ütles “sinust ei saa luuletajat
või kui siis õige sitt”
ma ütlesin “kao ära mis
ütleja sina oled
iga teise indie-bändi
lauljal on sinu
luuletajasilmad”
ta ei läind ta
teadis tema varjust ma
üle ei hüppa
kes ütles et ma tahan hüpata
ei kõlanud kuigi veenvalt
ta teadis üksöosi ta saab
mu mõnes pargis kätte
ta vari kleepub minu oma külge
meist saab paar
ta hakkab mind pühapäeviti
autoriteetselt rammimas käima
ta on must ikkagi
163 aastat ja 16 päeva vanem
mina lamba eidena
kes midagi ei jaga
õigustan sõprade ees ta vusserdisi
ja üritan šnitti võtta
ütleks kas või et ma saan
pärast surma kuulsaks
kiirelt kaduva lugejaskonnaga
1663 harrastuspoeedi seas ei
ta pritsib oma kirjutamata jäänd
tekstid mulle ajudesse ja läheb
tagasi igavese oktoobri maale

A.O. imeline elu

olen lahe ladvaõun
sumedas suvebriisid
naudin möödujate
pilke pööramata
kõlgutan jalgu
jutud kuldsest sügisest
pole veel minuni jõudnud

olen kibestund õun
kõrgelt kukkunud
valusa plekiga
purki topitud
jälle välja võetud
lihast rasvase näpuga
(pärast ütlevad et imelik maitse oli.
fakk mees kes siin kellele teene osutab?)
keegi ei tunne mind ära
mõned ütlevad aitäh

olen hull õun
plastmasskorgiga
nad valisid mu välja
ma ei tee enam süldiga bändi
mul on soolakarjäär
ja debüütalbum "sitast sündinud"
lähen USA-sse õppima
võtan laulutunde
teen ise lugusid
ja kodulehekülje
foorumiga

Kuidas dinosaurused välja surid

Urmas Nimetu

Dinosaurused surid välja paari nädala jooksul ja ilma suurema kisa-kärata. Teised loomad märkasid nende kadumist alles paarkümmend tuhat aastat hiljem. Siis tehti sellest muidugi suur poleemika, aga mis see takkajärgi enam aitas.

Paljud loomad arvavad, et dinosaurused ise ei pannud oma väljasuremist üldse tähele. Miks nad siis muidu vait olid nagu kalad? Mis see neil avaldus ära teha oleks olnud, et nad punasesse raamatusse kanda? Seepidi oleks nad ju võinud kõikvõimalikke privileege nautida. Poleks nad maamunalt kuhugi kadunud. Vähemalt mitte nii kiirelt ja lõplikult, nagu see sedapuhku läks. Aga näe, dinosaurused ei liigutanud lillegi, läksid kõige täiega.

Ma võin teile öelda, miks dinosaurused väljasuremist suure kella külge ei pannud. See tuli sellest, et nad lihtsalt olid sellised – jätsid mured enda teada. Neile ei meeldinud oma probleemidega teisi tüüdata. Omavahel tegid nad katastroofist nii mõnigi kord juttu. Sosistasid vaikselt, kui kambakesi soojal kivil istusid ja piipu popsutasid.

See oli ju nende lemmiktegevus – istuda kivil ja piipu popsutada. Kui neile miski tõsiselt muret tegi, siis selleks oligi tubakas. Nad kartsid, et see võib otsa lõppeda. Aga õnneks tubakat maapõues ikka jätkus.

Dinosaurused ise muidugi tubakat ei kaevandanud, seda lasid nad teistel loomadel teha. Dinosaurused olid põlluharija rahvas. Neile meeldis oma kartulitega jännata. Mõned sõid ka kapsaid, porgandeid ja veel mõnd vilja.

Päevapoliitika dinosauruseid ei huvitanud. Bürokratiast hoidsid nad eemale nagu kassid veest.

Võtame näiteks dinosaurus Reksi, kes oli üks muhedamaid ja arukamaid dinosauruseid üldse. Mulgi oli au teda tunda. Reksiga võis mõnusat juttu ajada igaüks, nii dinosaurused kui ka teised loomad. Ta oli teistest liigikaaslastest krapsakam, nii et temaga rääkides ei tulnud uni peale. Kui aga jutuks tuli töö või asjaajamine, siis leidis ta hulganisti vabandusi toimetuste edasilükkamiseks, nagu teisedki saurused.

Ma ei saa aga öelda, et talle poleks globaalsed protsessid korda läinud. Reks oli väljasuremise pärast üsna mures ja kurtis sellest mitmel korral. Kui temalt aga küsisin, miks ta siis midagi ette ei võta, vastas ta hajameelselt:

„Kellel see aeg on, et selliste asjadega jamada? Ei mina viitsi end selle pärast liigutada. Ära unusta, et dinosaurused on ikkagi kõige vanem liik päikese all. Mis meiega ikka juhtuda saab? Oleme igasugu aegu näinud, küllap elame ka selle väljasuremise üle.“

Kui oma küsimust kordasin, siis Reks solvus, sest „mis sellest tühjast asjast kogu aeg rääkida“.

Mõneti oli Reksil ju õigus. Dinosaurused olid siamaani väga hästi hakkama saanud. Neil oli oma elurütm ja oma harjumused. Nad hoidsid omaette, nii palju kui said.

Nooremate liikidega tegid nad tegemist ainult nii palju, kui hädapärast tarvis. Näiteks siis, kui oli tarvis kaupmeeste käest uut tubakat osta. Kaupmehe ametit ju ükski dinosaurus pidada ei saanud. Polnud sellist kommet.

Dinosaurused ei puutunud teiste loomade tegemistesse ja neile ei meeldinud, kui teised nina nende asjadesse toppisid. Sellise eraldatuse üle olid nad ise kusjuures väga uhked.

Nagu ütlesin, huvitas neid elus peamiselt ainult kaks asja – piibupopsutamine ja põlluharimine. Mõlemas vallas olid nad kuramuse osavad. Selleks olid neil muidugi omad bioloogilised eeldused.

Esiteks piibutamist. Neil oli kõrvetavalt kuum hingeõhk, ja sellega oli väga mugav uut tobi süüdata. Polnud tarvis vilgukivi kaasas kanda ega midagi. Lihtsalt puhu piibuotsale ja ongi olemas.

Põllupidamisel kasutasid nad aga oma pikka kaheharulist keelt. Kui neil kõht tühjaks läks, võtsid nad kartulimaa serval koha sisse. Nad tardusid paigale ja ootasid, kuni mõni kartul oma nina maast välja pistis. Siis salvasid nad väkkiirelt keelega kartulist kinni ja sikutasid mullast välja. Paar põntsu vastu kivi, nii et kartul jääks uimaseks, ja puhu ainult paar korda peale, et kartul ära küpseks. Seda oli lust alla neelata. Kõik see leidis aset vaid sekundi murdosa jooksul. Kartulid ei saanud tihtipeale arugi, kustkohast surmahoop tuli.

Pärast sellist ampsu ootasid dinosaurused liikumatult järgmist kartulit, kuni neil kõht täis sai ja nad võisid minna piipu popsutama. Teine kord võisid nad sedasi tundide kaupa põllu ääres seista, kui pinnas juhtus kehvem olema.

Teistel loomadel ei olnud sellist kannatlikkust. Nemad ei suutnud paigal püsida ja tahtsid kogu aeg midagi teha. „Me ei taha sellest passimisest midagi teada,“ hüüdsid nad. „See on ju kole igav.“ Küllap seepärast leiutasidki nad töö ja asjaajamise.

„Iga loom peab tegema tööd ja ajama asju, päikesetõusust päikeseloojanguni!“ kuulutasid nooremad loomad.

Tööst ei tahtnud omakorda dinosaurused midagi teada.

„Meil ei ole selle jaoks aega,“ seletasid nad noorematele loomadele. „Meil on tarvis kartuleid püüda.“

„Mis jutt see on?“ küsisid teised loomad vastu. „Mis elu see on, kui te hommikust õhtuni ainult kartuleid püüate ja piipu popsutate? Ikka tööd on vaja teha ja asju ajada! Siis on elul mingi mõte, mitte pole üks niisama passimine.“

Sellepeale dinosaurused ainult ohkasid ja vangutasid nõutult pead.

„Meil ei ole praegu viisimist teile seda asja seletada,“ läksid nad kivi peale istuma. Sealt oli hea teiste loomade rumalust naerda.

Nooremad loomad jäid oma otsusele aga kindlaks ning asusid jäärpäiselt tööd ja asjaajamist praktiseerima. Nad töötasid hommikust õhtuni ja vahel ka õhtust hommikuni, et mitte mingi hinna eest oma elu niisama mööda lasta.

Ei läinudki kaua, kui nad avastasid oma leiutise nõrga külje – rutiini. Nooremad

loomad taipasid, et päris valimatult ikka tööd teha ei saa. See tegi elu liiga lihtsaks.

Aga kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Rutiinist vabanemiseks võtsid nooremad loomad kasutusele puhkuse.

„Iga loom peab päevas puhkama vähemalt kaheksa tundi. See on iga looma õigus ja peab olema sama iseenesestmõistetav nagu õigus töötada ja asju ajada,“ selgitasid nad. „Siis ei teki kellelgi rutiini.“

Päev jagati tööajaks ja puhkeajaks. Tööaeg kestis kella üheksast hommikul kella viieni õhtul. Sellele järgnes puhkeaeg kuni järgmise hommiku kella üheksani.

Pandi paika ka tegevused, mida loeti puhkamiseks. Lubatud oli näiteks magada, raamatut lugeda, suusatada või ujumas käia.

Dinosaurused, kes olid elanud tuhandeid aastaid, teadsid väga hästi, kui fataalselt oli puhkus mõjunud paljudele suurtele tsivilisatsioonidele. Sellegipoolest ei läinud nad seda teistele loomadele ütleva.

„Mis me seda herilasepesa ilma asjata surgime,“ arvasid saurused. „Ehk rahunevad ise maha.“

Asjatu lootus! Nooremad loomad käisid tähtsa näoga ringi ja sosistasid oma avastusest iga nurga peal. Puhkus! Nemat olid revolutsionäärid, kes murdsid töö-ainujumaluse ja asendasid selle palju rafineerituma puhkusekultusega.

Õige pea laiendasid nad oma puhkuseõigust. Kehtestati tsüklilised puhkepausid tööaja sees. Sealt edasi oli pühapäevade väljakuulutamine juba loomulik samm.

Dinosauruste jaoks, kes ei tunnistanud ei tööd ega asjaajamist, olid ka pühapäevad ainult sõnakõlks. Nende jaoks olid kõik päevad ühtviisi head. Pole ju vahet, mis päeval sa kartulit püüad või piipu popsutad. Eks põllule lähed sa ikka siis, kui kõht märku annab. Ja eks tubakat ole just siis hea teha, kui vats korralikult kartuleid täis pargitud.

Noored loomad pidasid sellist mõtteviisi iganenuks. „Kui kõik niimoodi mõtleks, kes siis tööd teeks ja asju ajaks?“ küsisid nad.

Selle peale ei jäänud dinosaurustel muud üle, kui jälle pead vangutada ning nooremad loomad omapäi jätta.

„Töö on laiskadele,“ selgitas mu saurusest sõber Reks ükskord. „Tööd tuleks teha siis, kui sellest midagi sünnib. Tööst peab siia maailma midagi uut tekkima. Muidu ei ole mõtet. Teie aga teete tööd selleks, et varjata oma tegelikke vajadusi. See näitab, et ta olete nõrgad. Nõrgad ja laisad. Lugege „Bhagavadgītat“, mille üks india poiss kirjutas. Seal on kõik täpselt kirjas.“

Nooremad loomad ei hakanud muidugi „Bhagavadgītat“ lugema. See oli nende arvates ajast ja arust. Üldse segas lugemine töötegemist, mis sest, et oli puhkuse ajal ametlikult lubatud.

Nad oletasid, et kui dinosaurused töötamist ja puhkamist päris ära ei keelanud, siis järelikult kiitsid nad selle heaks. Vaikimine tähendab ju nõusolekut.

Dinosaurused olid kõige vanemad ja autoriteetsemad loomad, ja kui nemad midagi heaks kiitsid (see tähendab, kui nad seda ära ei keelanud), siis pidi see õige asi olema. Nii kinnistus töö ja puhkuse kaksainsus aina tugevamini loomade kultuuri.

Peagi leidsid kõik, et on loomavastane hoida kauplusi lahti seitse päeva nädalas. Olid ju kaupmehedki ausad kodanikud, kellel kohustus puhata. Hurraa-hõisetega võeti vastu uus seadus, mis keelas igasuguse kaubitsemise pühapäeviti. Selle päeva pidid loomad veetma pere keskis.

„Pühapäevadeta oleksid ju kõik päevad täpselt ühesugused,“ seletasid nooremad loomad dinosaurustele.

„Aga miks ei või meie päevad siis ühesugused olla?“ küsisid saurused vastu.

„Aga eks ikka selleks,“ ütlesid nooremad loomad ninakalt, „et puhkamine liiga rutiinseks ei muutuks.“

Mida muud dinosaurustel üle jäi kui ohata ja käsi laiutada?

Nii oli dinosauruste surmaotsusele allkiri pandud. Pühapäeviti enam poodidest tubakat osta ei saanud. Poed olid kinni. Tuli oodata esmaspäeva.

Paljusid dinosauruseid ajas uus kord nii palju tegudele, et nad kolisid Aasiasse. Vaevalt, et nende käsi seal paremini käis. Puhkusekatku eest õnnestus neil ehk põgeneda, aga üks Aasias on ju teised veidrused, mis mõtlevale eluviisile kiire lõpu teevad. Kuulda pole neist väljarännanuist enam olnud. Ainult üks Koaalade perekond olla end Austraalias mugavasti sisse seadnud ega laskvat end teiste loomade lollist rahmeldamisest häirida.

Suurem osa dinosaurusi ei rännanud aga kuhugi, sest „siin olid nad sündinud ja kasvanud ja siin oli nende kodu“. Kolimine poleks nende tervisele hästi mõjunud.

Võib-olla lootsid nad ikka veel naiivselt, et puhkus on vaid moevool, mis peagi jälle möödub. Ei möödunud ta aga ühti. Vanad ajad ei tulnud tagasi.

Esmaspäevast laupäevani jätkus kõik justkui endistviisi. Neil päevil elasid dinosaurused oma harjumuspärasest muretut elu. Pühapäeval tabas neid aga krahh.

Kui neil juhtus piibutubakas otsa lõppema, loivasid nad vanast harjumusest poe juurde. Vürtspood oli aga suletud. Alles nüüd tuli neile meelde, et on pühapäev ja kõik ärid kinni.

„Noh, hea küll,“ mõtlesid nad esimese hooga. „Võib-olla me täna siis ei suitseta, vaid teeme midagi muud.“

Aga mida muud on sul teha, kui on pühapäev, kui sul on kõht täis ja soe päike paistab!? Dinosaurused polnud mitte kunagi midagi muud teinud! Pühapäevad ju selleks olidki, et piipu teha ja sõpradega anekdoote vesta!

Niisiis jalutasid nad peagi poe juurde tagasi. Lootsid, et ehk on vürtspoodnikul vahepeal mõistus pähe tulnud.

Aga kaupmeest muidugi polnud ja vürtspoe uksele oli endiselt taba.

See tegi dinosauruseid rahutuks. Nad pidasid kambakesi sõjaplaani ja läksid siis mõnd uut kauplust otsima.

„Mõnel poemüüjal on kindlasti igav hakanud ja ta on keelust hoolimata oma poekese lahti teinud,“ arutasid dinosaurused. „Mida muud on poemüüjatel pühapäeviti teha kui tubakat müüa? Nad on seda ju alati müünud.“

Kõik poed olid aga kinni, ükskõik kuidas dinosaurused ka ei otsinud. Nad tegid ümbruskonnas veel teiseги tiiru, sest võis ju olla, et neil oli mõni pood kahe silma vahele jäänud. Aga kinni olid kõik viimсени, isegi Kiviprao tänava vürtsipood, dinosauruste lemmik.

Selle aja peale olid saurustel käed värisema hakanud. Suitsunälg pani nende sülje jooksmata ja pea valutama. Neil oli meelest läinud süüa ja juua. Vähe sellest, et nad päeva jooksul silmnähtavalt kõhnemaks jäid, hakkasid neil juuksed peast langema. Ja silmaalused tõmbusid tumesiniseks. Pikapeale hakkas ka nende hingeõhk jahtuma. See omakorda viis vereringe aeglustumiseni ning see omakorda muutis nende sõrmed-varbad külmaks ja tuimaks. Mõned neist minestasid öhtul mitu korda. Teisi tabasid krambid ja tõmbused.

Kui siis lõpuks esmaspäev saabus, jooksid dinosaurused tubakapood peaaegu pikali. Nad tormasid lettide juurde, rabasid riiulitelt tubakapakke, tõuklesid järjekorras ning ostsid siis igaüks endale mitme nädala varu. Nad olid õppinud hindama tubaka väärtust ega kavatsenud üht teragi poodidesse vedelema jätta.

Kui nad olid oma esimesed mahvid tõmmanud, täitusid nende kehad rõõmujoovastusest. Maailm näis neile jälle turvaline ning noorte loomade rumalusedki ei tundunud neile enam nii ekstreemsed.

Nautides tubaka iga sõõmu, tekkis neil kiusatus tõmmata ühe tobi järel kohe järgmine. Tubakat neil ju nüüd jätkus, nii et ei pidanud selle otsalõppemise pärast muretsema. Ühest piibust pandi kohe suitsema järgmine ja siis veelgi kiiremini järgmine ja järgmine, kuni nad ühel hetkel avastasid, et olid ikkagi kogu tubaka ära tarvitanud. Tuli taas poodi minna. Seegi kord varustasid nad end kogusega, millest uskusid jätkuvat maailma lõpuni, aga ometi saabus see maailmalõpp juba pühapäeval ning siis kordus eelmise nädala agoonia.

Esmaspäev pani i-le punkti. Dinosaurused suitsetasid nii palju, et poole päevaga kattus taevas musta tossupilvega. Pause suutsid nad teha vaid selleks, et turtsuda, köhida ja veelkord köhida. Nad olid kõrvetanud oma sisemuse, hingata oli valus. Nad köhisid ja sellest süttisid metsad ja dinosaurused põlesid neisse sisse.

Sedasi suridki dinosaurused välja. Mõni varem, mõni hiljem. Mõned kanged elasid üle veel järgmisegi pühapäeva, siis ei jäänud enam ühtki peale Koaalade. Puhkuseneedus oli teinud oma töö. Järgmist leiutist nimega „riigipüha“ dinosauruste silmad enam ei näinud. Dinosauruste sugu sai otsa ja ainult nende konte vedeleb tänapäeval igal pool.

Moraal on surija privileeg

Anni Sinijärv

Puk ja Arin istusid laua taga. Nende keskel asetses tuhatoos kuue kustutatud suitsukoniga.

„Mind õpetati igas olukorras säilitama viisakust. Minu iseloom ei tohtinud iial olla teistele väljakannatamatu. Mitte keegi ei pidanuks minu pärast kannatama. Pidin alati vabandama, isegi siis kui tundsin, et ei teinud midagi valesti,“ sõnas Puk.

Arin kallas endale rummi ja muigas: „Nojah, sul on siis vedanud. Mind ei õpetatudki. Moraal – isegi kosmosekoeral Laikal oli seda rohkem.“

Puk ei osanud selle peale midagi kosta. Kuidas saab võrrelda moraali ja kosmosekoera Laikat? Puk kõndis rõdule ning süütas sigari. Ta tundis, kuidas külmavärinad tema keha halvastasid: „Külm tuul, raisk,“ mõtles ta.

„Võib-olla tõesti. Moraal on kaugel, kosmos veel kaugemal. Moraalipõhimõtted on tundmatud, kellelgi pole vettpidavaid teadmisi kosmose kohta – kõik vaid arvavad, et retked viivad millegi avastamiseni. Moraal, sellel pole otsa ega algust, kosmos – piiritu väli.“

Puk sai aru, et Arini jutus oli mõte. Mees tundis, et naine kirjeldas alateadlikult ka Puki lapsepõlve. Talle ei õpetatud moraalipõhimõtteid, ta oskas vaid moraali eirata. Puki õpetati naeratama, kui ta söandas nutta, õpetati vabandama, kui tegelikult ootas tema ise vabandust. Mis moraal see on, mis seisneb võltsis naeratuses, kinnimakstud õnnes? See ei ole moraal – see on peitusemäng eluga, kus lõppkokkuvõttes ei seisa mitte keegi pjedestaalil.

Arin kõndis rõdule – mõlemas käes klaasid rummi ja koolaga, ühes üks viil sidrunit, teises kaks. „Kas soovid kahe või ühe sidruniga?“ ehmatas Arin Pukki seljatagant. Puk kohkus, pööras ümber, vaatas klaase ja vastas: „Noh vahet vast ei ole, anna ühe sidruniga.“ Enne kui Puk jõudis esimese lonksu võtta, peatas Arin ta: „No oota, ära ahnitse, mille terviseks me joome?“ Puk vaatas talle tühja pilguga otsa. Tüdruk jooksis tuppa, tõi Puki märkmiku. „Kas ma võin siit ühe lehe välja tõmmata?“ küsis tüdruk. „No... eks sa ikka võid,“ arvas mees.

Tüdruk otsis käekotist sinise pastapliiatsi ja kirjutas lehele suurelt – „Moraal on surijatele“. Ta vaatas mehele otse silma ja lausus: „Näed, ükskõik, mida nad sulle ka lapsepõlves ei rääkinud, see oli jutt. Ainult jutt. Tegelikult ei saa sa iial moraalseks inimeseks – moraali ei eksisteeri. Ainult surijat saab moraalseks pidada, sest ta jätab maailma rahule – ei reosta, ei raiska, ei peta, ei valeta. Senikaua kuni elad, väldi kosmost, kosmos neelab su alla.“ Tüdruk laskis paberilipiku lendu, kaugemale see ei lennanud, otse rõdult alla murule. Ta lõi oma klaasi vastu Puki oma, klõbistas külmast hambaid ja läks tuppa. Puk vaatas murule kukkunud paberilipikut. Ta tahtis uskuda ema kaasaantud õpetussõnu, kuid... Arinil oli õigus. Moraal on surijatele. Ta jõi klaasi põhjani, kõndis tuppa ja sulges rõduukse.

Sümboolne Eesti pimedus

Mikk Pärnits

Külmunud näpud keerasid pudelilt korgi maha ja sealt libises aeglaselt välja ketšup, paks ja tükkis, punane kefiir. Varsti olen ma juba õues, mõtlesin, ja olingi juba uksest väljas, komistasin uksepiidal ja keegi pööras pead, ma hingasin liiga sügavalt välja, see kõik oli teisele poole tänavat kuulda, suur tõusuline pühkis minema kogu rahu ja sooja, ketšup venis oma saagi poole ja määris kogu valge taldriku endaga kokku, ettekandja sõrmejäljed jäid puhtaks pestud klaasile, mul hakkas paha.

Sümboolne Eesti pimedus, kokkukuhjatud mullahunnik kinnikasvanud põllul laguneva magistraali kõrval, pikalilükatud taimedel lasuv söekarva ööpäike, eksinud inimesed valedes riietes, tolmune betoonsammas keset mudast muruvälja, suitsupaki ümbriskile sogases veelombis, neljakümneviiese kraadi all liikuvad pilgud kinnikasvanud horisondil. Salajane must-valge televiisorikultus vikerkaare teises otsas – see on määrdunud ja keegi ei taha seda puhtaks pesta, sest vesi on rämpseim, rämpsem kui määrdunud kalts. Passiivselt agressiivse hirmu meeleheitlik hais, keerlev tolm kevadel, majoneesita kartulisalat suvepäikeses; kass lakub laguneval betoontrepil oma saba, keskmine eesti noor seisab talvel räästa all, suu pärani – jääpurikas võib tappa.

Aeg oli hiline, tuul oli külm, mu keha oli soe, keegi keeras selgroolt korgi maha ja valas sinna viis kraadi jahedamat vett, värisesin üleni ja ma ei soovinud midagi.

Teisi inimesi vaadates märkan, et nad räägivad omaette, tuled põlevad, aga kedagi pole kodus, nad on varjul oma punkrites ja majad on peibutised teiste inimeste lollitamiseks, kes elavad ka punkrites. Mullamutid, silmad lahti, jope seljas, jope varnas, seljad küürus, silmad hägused, pea on kaine, aga hing on ära, nad räägivad omaette ja siis märkan end omaette rääkimas, see on tüütu-tüütu-tüütu, paneb oma sõnu kordama ja märkan, et olen seda ennegi mõtelnud, ja vaatan eemale, teised räägivad ju ka. Neid on raske kuulda, aga kui keskenduda, kuuled ainult roppu vaikust, valmis iga kell suulaest lahti naksatama, globaalne soojenemine tapab meid kõiki.

Kord kirjutasin terve hunniku lugusid ja sain need tuttava abiga välja antud. Ta oli väliseestlane, aga tühja sellest, mu tüdruk polnud ja tühja sellestki. Uue raamatu lõhn on hea nagu uue auto omagi, raamat lõhnas minu järgi ka, see oli hea uus veider huvitav adrenaliin jne, läksin siis tüdruku poole ja ta keetis riisi, ma võtsin raamatu välja ja näitasin talle, millest ma tehtud olen, vaata-vaata-vaata seda, aga ta rääkis riisist, või vähemalt mäletan mina seda nii. Tundsin end isekalt, siis tundsin süüdlasena, et tema riisikeetmiselt enda elu suurimale saavutusele viisin, siis tundsin vastikust, et end nii tunnen ja nuusutasin oma raamatut, kuni tüdruk söögist rääkis, vaatasin siis jälle raamatut siit ja sealt, kõht läks tühjaks ning läksin sööma.

Ma jõin pika, palkidest kokkuklopsitud laua taga õlut, mõlemal pool oli inimene. Peale minu. Me olime kõik purjus. Olin seal üksi, nagu kõik teisedki. Järjekordne õhtu, lärm pidi looma ühise ruumi, milles vaikust ära tunda, me kõik karjusime ja röökisime, näonahad punased, silmad punased, palgist laud, laudadest põrand, laudadest sein ja lärm. Istusin seal üksi, tajusin teist inimest. Ta oli vana, juuksed olid hallid, silmad pilukil, nagu vaataks suitsu sees kaugele-kaugele. Suitsu oligi kõikjal, keegi köhis. Ma ei tundnud neist kedagi. Ta tahtis mind oma sõjaväkke värvata. Loomulikult küsisin, et kelle vastu. Sõjavägi pidavat koosnema prantsuse võõrleegioni ja Scoutspataljoni meestest, kes ründaks tema kodu juures mäe taga elavat endist emakeeleõpetajat. Ma naersin. Ta näitas mulle oma käsi ja rääkis, kuidas Nõukogude ajal salamissioonidel seitsekümmend seitse meest paljaste kätega tappis.

“Mul on saapasääres 38-ne püstol.”

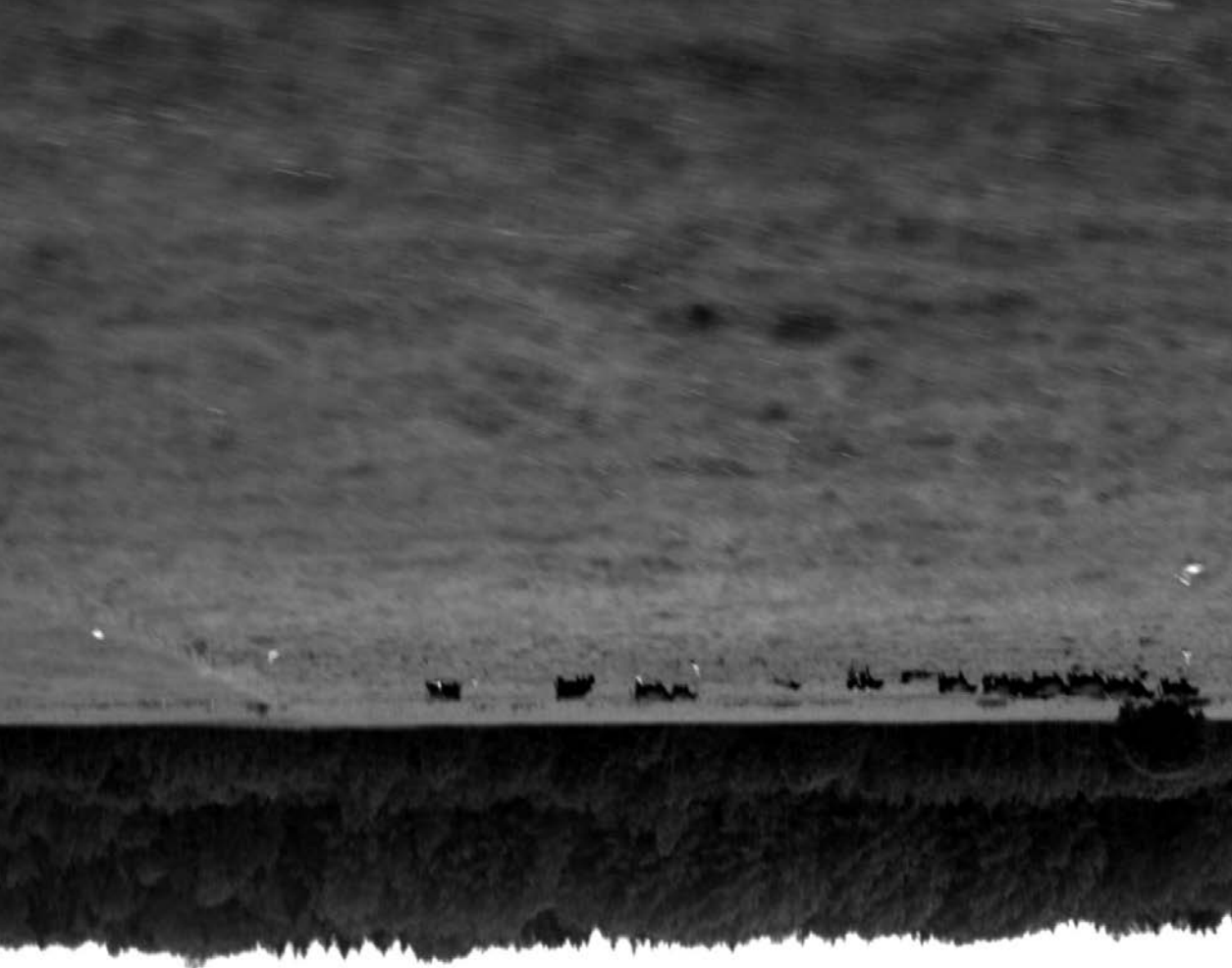
Ta naeratas kogu jutu kestel nagu mina, nagu mina. Ta oli hull, ta hakkas nutma ja ei vaadanud enam kusagile. Hiljem lubas ta mu ära tappa, aga mida mina ka tean. Keegi võttis välja mobiiltelefoni ja ta pidas seda kaameraks. See mees siis. Läksin minema, värske õhk ajas hingele küüned sisse. Kõik sitt jäi sinna ruumi, mind ootama, tohutult rohmakas ja räpane, nagu too laud, nagu tolle mehe käed. Ja nii edasi.

Neil olid omad ootused, õlis veeretatud ja rulli keeratud, keeratud rulli plekist karpis ja karp visati hooletult kõrgemaile riiulile, kuhu ei küündinud mitte mingisugune tolm. Nad ulatasid käed ja ma sittusin neisse, nad avasid mu jaoks väravad ja ma kusesin vastu posti. Kõik mu sõbrad on surnud ja vaenlased käivad töö, üldistuste tegemiseks pole enam niivõrd vaba aega võtta. Vahepeal vaatan keset metsa ringi kavalaid sõnakõlke ja kui keegi ei näe, siis kardan ja kardan lõpuni.

Õeldakse, et kellegi teise mõttega lauset alustades saad üle minna omaenda arutluseni. Aga putsi teiste inimeste mõtted. Inimesed ütlevad igasugust möla, on seda öelnud juba aegade algusest peale ja samasugused inimesed on neid uskunud. Olge rohkem vait ja tasa. Enamus inimesi (valdav-valdav-valdav enamus) ütleb ja mõtleb teistega ühes taktis, keeravad teleka lahti ja kruvivad pealaest poldid välja ja ühendavad end ekraani külge ja suur sitta täis tsemendiauto kallab neile sujuvalt kõik pasa sisse ja kellelgi ei pilgu mitte ükski silm. Ja siis nad lähevad oma majast välja ja räägivad seda edasi ja keegi töötab kas ajalehes või televisioonis või poliitikas ja lasteaias antaksegi lastele nõrka kohvi ärevuse vastu. See tsemendiauto sõidab ringi, vahel jääb mõni sellele ette, aga ta aetakse alla, mis sa ikka teed, joo vähem kohvi. Ühel Tallinn-Pärnu bussireisi ajal ütles üks purjus, poolpaljas ettekandja teisele: "Kuse rohkem, nutad vähem".

Püüan end hoida probleemide üle arutlemast, nendega varjupoksi mängimast, aga see on juba üritamine, ja üritamine on esimene samm läbikukkumise poole, mahalangemise poole, uute pükste põlved rebenevad vastu maad kõige paremini, parem ei mõtlegi siis igasugustele idiotsetele asjadele, aga selle eest ei pääse ju kusagile kaugele, kõik on siinsamas, kõik teed viivad kodanikuni, aga kodanik pole tänavu teid lappinud, auke parandanud, me oleme lehti lugenud ja telekat vaadanud. Igal inimesel on probleemid, need on kõik enesetapuga lahendatavad, kuid sellest ei taha keegi rääkida, argpüksid, pole muid probleeme peale elu, kõik muu on surmahõngu haistmisest tingitud hirmust püksikusemine; mine lapi oma maanteid ja võta kinni poevargaid ja alanda poliitikute palku hirmuga, et nad surevad ära enne, kui jõuad neid karistada, et sa sured ära enne, kui sa jõuad neid karistada, karistada, surma avamäng, me kõik kukume põlvili, aga poliitikud ostavad uued püksid, probleemide üle arutlejad roomavad edasi, põlved puruks, kondid katki, surm silme ees, surm soolikates, surm sügavas teeaugus. Mõtelge enesetapule kui reaalsele võimalusele.

Paljudel puhkudel leian end rääkimas teistest, samal ajal kirjutan ju endast. See on häiriv ja rõvedusttekitav, hamburgeripaberit sööv kajakas keset linna, kus pole tilkagi vett. Püüan end tihti peatada, aga samal ajal tahan näha, kuhu see välja viib. Jumalad ei tea, mis imeloom ma olen, seepärast nad vaikivad, nad ei räägi minuga ühte keelt. Iga kord, kui näed möödumas pilve – viska seda kivi või tühja pudeliga. Praegu arvad, et see on tobe või loll tegu, aga kui ühel päeval pilvele pihta saad, arvad teisiti. See on päev, millal nii mõndagi õpid. Sa õpid suupidamise kunsti, sa õpid tegema nagu sind kästakse. Sa õpid.

Hõbedases neoontaeva all Barthol Lo Mejor

Animatsioon lõpeb ja lülitan monitori välja. Kus ta on? Pidi ju juba siia jõudma. 20 minutit hiljaks jäänud. Tõstan telefoni kujutletavalt hargilt ja valin klavvkettal tuttava numbri. Õues puhub kutsumistooni ajal uul ja lamp mu toas plingib. Joon lonksu rohelist toonikut ja ei saa seetõttu momentaanselt tema tsaule vastata. Mullid ainult.

Kõnnime koos tumedatel tänavatel tuhandete, tuhandete ja tuhandete erinevate valgusallikate all. Kuskil sajab. Mu hõbedasest varrukast edasi hoian tal käest. Võtmed kõlisevad taskus meloodiliselt ja tean, millise bassi nende taha siirdaksin. Inimesed meie ümber on äärmiselt keskendunud mõttetusele. Kolm affie kõnnivad irvitades ja madaldades oma häälega ka enda maailma. Neoontuled plingivad nende mattidest silmadest vaevumärgatavalt. Mu helesinised silmad seevastu...

Jalutan mööda tormiseid äärelinnaalasi ja kuulan oma spekterklappidest bassikoera haugatusi ja bassilinnu laulu (Sven-Göran Erikson - acidbird). Jennie keksib oma hõbedastes kummikutes lombist loiku ja kuulab iseendas sama lugu. Tantsime mööda südätühju tänavaid ning nii jõuame Frei ukse taha. Uksel on plakat. Uksest läheme sisse ja praugatab rütm meie hetke olemusse. Seintelt vaatavad vastu igas suuruses ekraanid ja Freo on kadunud tagasi oma valda. Piilun oma ööprillide alt kohalpolevat ja jätame prillid ette, mõlemad oma peegli. Veepüstol tuleb skafandritaskust kindlalt pusamuhvi peita. Jennie sukeldub peobasseini ja teen sama, peos roosa pide täis loksuvat vett. Muidugi ujub, sukeldub ja tuleb pinnale just mu kõrvale mingi tšikk, kes juba ammu mingit teemat tõugata tahab, aga ei mõista minupoolset osavõtmatust.

“No tsau! Keda näha.”

“Tsauks!”

“Päris hea. Kuidas sa siis siia sattusid?”

“Frei on mu sõber äkki ;)”

“Ahah, kes see? See imelik tüüp vä?”

Lasen järgmiste sõnade keskmistel sagedustel muusikasse lahustuda ja kaon ka ise eemale. Oleksin pidanud ta sabauime järgi ära tundma. Jennie räägib stilistidega, kes teda ikka ja jälle oma “moe” modelliks tahavad. Lakke on Frea uued diodiprožektorid hankinud, mis suudavad pixelgraafikat kuvada peo pinnale ja nii on ruumis külalisteks ka 80-te mängude- ja muud tegelased, kes piiri pidada ei oska. Silmad otsivad Ketlinit, pole teda mingi ülikaua näinud.

Sms: sljtaga.

Tõsi, Ketlin ongi seal.

“Tsauks”

*suudleme

Barthol says: “Said ikka kodust välja?”

Ketlin: “Kuidagi õnnestus.”

Tal on blond hobusesaba ja säravad kristallkõrvarõngad, pisikesed käed ja naeratus. Viin meid peobasseini tantsu lainetele. Glen mängib 8biti ja 0biti ja tantsupõrand on täis entusiastlikke sujujaid.

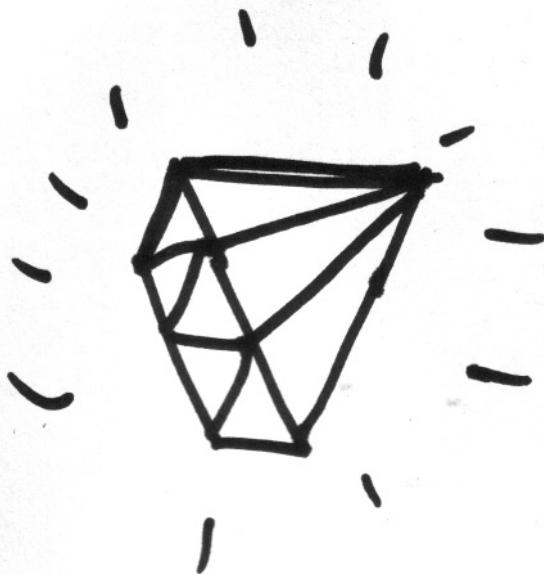
Ketlin says: “Anna veekat”

Ulatan selle talle. Ta valib ohvri välja ja kiire vektor tabab, noor tšikk ei suuda ära aimata tabanud vee päritolu ja nii möödub see juhtunu tema jaoks kogemata. Kingin Ketlinile kotist südamekujulise pulgakommi. *suudleme 2.0

Sue'Dee hüppab pittu peakat oma kroomvalges kostüümis. Naabritele vesi ei istu ilmselt, aga alt on üks eniveis blokeeritud ja politseil pole siia lukku asja. Üks puhas pixeldisainipilt peatub Ketlinil ja nad on koos väärt fotole jäädvustamist. Saadan foto Ketlinile ja panen biili tagasi taskusse. Freu ilmus lubatud smart-drinkidega ja lööme kokku. Sue'Dee on kah siin samas ning -Kew92- on välja ilmunud, Glen mängib ikka.

Frei: “Mul on meile katus(t)ekes(k)el üllatus.”

hetk

Jookseme kaheksakesi hõredast metalltrepist paar korrust väljapoole ning leiame ennast tuhandete, tuhandete ja tuhandete tähtede alt. Väikese tormi varjus on ka läbipaistev telk meie jaoks, milles on diivanid ja tugitoolid kaheksale. Istume ja Freü jälgib peol toimuvat läbi oma peoseadme akna. Võtan Ketlini kaissu, et tal soojem oleks. Nende tähtede neon tuleb alla meie peale ning sirab neile tagasi meie peegelprillidelt. Taevasse jäävad nende kiirendusjälgede siravad pidurdusvektorid.

Lindude sireenid sirisevad ja avan silmad. Ketlin oleskleb ikka mu kaisus, veel silmad kinni. Raputan ja silun soengu peas korda. Maast leian veel purgist guaraana-ženženi jooki. Ketlin lööb silmad lahti, ta ripsmedušš on nii hommikune. Kus me üldse ärkame? Pilt pöördub horisontaalseks ja nähtavasti polegi vahet, kus ärkasime, sest nüüd läheme õue ja teeme midagi päikeseviirgudes ja nende triipude vahel.

Ketlin says: "Kus teised on?"

Ja puhkeb naerma. Me ei tea, kus me isegi oleme, rääkimata teistest. Päikeselaike on kõik kohad täis ja samal ajal oleme ikka veel katusel ning juba tänaval või vahepeal mõnes tundmatus korteris. Valged pilffed ujuvad lennukite võidu üle neoni laotatud cyani. Tõeline CMYK reaalsus. Ketlin pakub taaskord hommikust piimako-fi ning ta CMYK märgid helgivad.

Lülitan telefonis kõik suhtluskanalid aktiivseks. Smsid, msn, Gtalk, e-mail ja muud sajad saidid ja kaon nendesse selgust otsima.

Valan eelkeeva vee teele (möödan kaks tassi). Oleme neljakesi minu poole jõudnud. Tuba on täis asju, mõned hõbedased, mõned neonid, hunnik veepüstoleid, ja mõned ülikawaiid. Teed mulle ja teine Freile. Kuulame Hiina chiptune ja avatud rõduaknast kostub linna hingamist.

Frei says: "Energiaaaaaaaat on vaja!"

Barthol says: "Näha on, et on vaja"

Ketlin says: "teen kohvi."

Paigutume ruumis ümber, kuid energiajooned ei parane märgatavalt. Tee, mida tahan. Ketlin ja Jennie lümbivad kohvi ja päike paistab läbi akna laiguna me keskele.

Ketlin tuleb tagasi lävele roosades ujumisprillides ja näitab keelt. Jennie võtab hetke, kastekannu ja kastab me teetaime.

Ketlin says: Lähme peobasseini juba.

Aga meie sööme kirsimoosi neljakesi. Jennie sülitab rõdult kirsikivi lahkuva auto katusele. Kellegi elektrooniline lemmikloom piiksub kuskil näljaselt. Tüdrukud on mõlemad pesuväel: Ketlin kannab helesinist ja Jennie musta pitsis. Ketlin viskub hooletult tugitoolile ning uurib välismaailma läbi prillide. Jennie aga löikab endale moelehest jaki ning lükkab peegli ees oma imearmsad varbad kõrgetesse platvormikatesse. Rõdult töötas tuppa planeedi soojapuhur. Jennie tõmbab oma patse kõrgemale ja värvib huuled indigoks. Ketlin istub mulle sülle ja ta on kuum, kuumem kui ilm õues, sest ta on elusam. Tilgutan talle leiget teed peale ja ta laseb sellel maha, põrandapragudesse voolata.

Tagasi tänavatel õhtusemas jaheduses, mis vaheldusest täis erinevaid inimesi, kes linna makroskeemi töös hoiavad. Jagame rohelist pudelit siidrit. 2,5 vol :)

Frei juhib meid oma helesinises kapuutsis teed näidates kolmandale tänavale paremal ja veel kaks ristmikut edasi ning oleme pisikesel väljakul, mis poolenisti tühi ja istume küll kivist, kuid kuldseks värvitud diivanile. (Üleeile värvisime.) Freo võtab seljakotist muusikakasti ning karbi, milles 10 paari kõrvaklappide sisendeid. Nii siis koondumegi ühele lähedasele auditiivsele tasandile. Kuulame tuttavate artistide muusikat, ka näiteks Suvila Acid Bändi.

Jennie says: Lämme šoppama.

Kaubanduskeskus on seitsmekorruseline maja ja esiteks lähme mänguasjade osakonda. Mängupillide juures: Glen trummidel ja kõik ülejäänud mänguasjadel ja süntesaatoritel.

-Kew92- filmib ja turvamees jookseb lõbusal tantsusammul meie poole. Pärast hurjutamist läheme toiduosakonda, mille üüratus avarusetunnelites ostukärudega ringi sõidame.

Freo says: -Kew-, sul raha on?

-Kew92- says: Mul pole vist kunagi raha olnud.

Meil kellelgi pole raha ja kõik, mis me teeme, on ülilõbus.

Ei kannu raha kaasas ja ei mõtle sellele, ostame üliharva ja tegu on ainult materjali, mitte valmisasjaga.

Kuhjame ostukärad tooteid ja müügipartikleid täis ning moodustame nendest kitsastesse koridoridesse barrikaadid. Inimesed ei pääse oma ostuautodes lastega läbi ning jäävad valiku ette. Jätame ostukeskuse tema binaarsusesse.

Võtan oma piimako-fi ja liftiga ülesse, koridorides wahib bass. Olla on nii hea. Astmetel on friigid, kes värvilisi kokteile joovad. Olen mõnda neist seal kunstiinimeste hommikupeol näinud. Hommik on praegugi neljapäeva. Päikeste hiilgus valgub üle puude meie reivile Glämmi katusel. Keegi avas just mingi koha nimega Gläm, no tõesti, kui fantaasiavaene saab olla. Jennie tuleb lava eest (tantsimast) ja mu ko-fi jooma. Limpsan ta kaelalt kirsimaitselist parfüümi.

Jennie says: UH! Ma jumala ehmatasin.

Ja pillab katusele kaks tilka ko-fi.

Mina says: See maitse sobib sulle.

Jennie says: Minu arust kah ;) Eee, et kui tahad, siis seal on šampat maasikamoosiga.

Frei just lõpetab oma esinemist, ta harjutas seda uut mõtet terve nädala. -Kew92- hingab balloonist melonimaitselist hapniku ja pakub mingile cikkile ja siis mulle kah. Mu esinemiseni on veel aega, ma ei tea kui kaua, millal, aga täna ja varsti. Päike kütab kõik ülesse. Keegi katab mul seljatagant silmad.

Keegi says: Kes on?

Keegi lõhnab nagu ta maitseks väga isuäratavalt ja greibiselt.

Ketlin says: Ähh, nii pole aus! :/ :D

Ja kihistab.

Acid bass voolab üle reivijate ja greibise Ketlini. Ta võtab mu käed endale ümber ja jääb mu embusesse. Tuul puhub meist üle. Arpeggiatoriga synt mängi noote W, T ja Y jättes mängimata noodid Q, E ja R, mida keegi kunagi siiski mängis. Jennie tantsib ujumisprillides edasi, nendes roosades. Free on vahetunud teise lava ja esineja vastu temast vasakul. Nad on juba koos Kew'ga šampa juures ja räägivad ühe saleda blondi cikkiga, kes oma valgete raamidega prillide ja cyan retuuside tagant imestavat pilku teeb. Nad kaovad koos kolmekesi lifti ja lähevad midagi vaatama. Joon Ko-fi lõpuni.

Võtan Ketlinil käest, jätame hetkeks selle peo ning lähme kõrvale/vasakule. Glämm on suures majas ning üks vertikaal on meie, ülejäänud vertikaalides ja diagonaalides on tuhandeid, tuhandeid ja tuhandeid muid kohti. Maja taga on raudtee ja kineetiline installatsioon suurte metallist osadega, mis vastu üksteist käivad. Kõnnime mööda treppe ja ronime redeleid, vahepeal on üks restoran ja teises kohas kamp affe, kes karjuvad ja tõuklevad. Pidu on siin-siin olevikus kohati kuulda. Raudtee ääres istuvad trainspotterid, keegi puhub siseaknast mulle.

Ketlin pildistab mõnda asja. Sest see kõik on väga erinev. Ta võilillekollane suvekleit satub ajalt aega valgusvihkudesse ning litrid plingivad, eriti need, mis maha kergesse tolmu kukuvad;

Tartu – Tallinn – Padova – Caltrano – Firenze

Juuli 2008

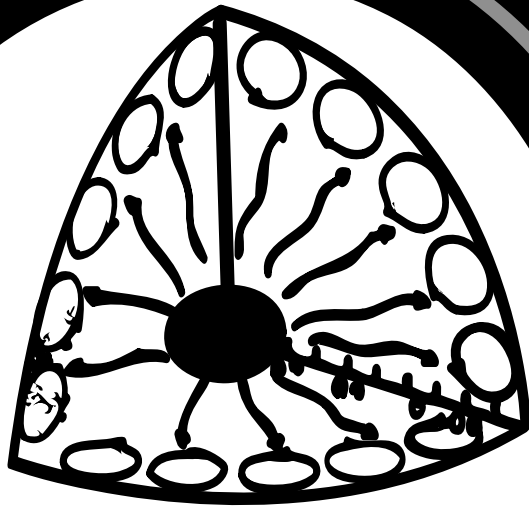
pilvedele

Tuuma olemasolu

/ Siim Nurklik

Siim Nurklik kohtus kahel pärastlõunal Tuuli Tauliga, kes on olnud Värske Rõhu autor juba esimesest numbrist peale ja avaldanud Rõhus nii jutte kui luulet. Diktofoni jäi kokkusaamistest seitsme tunni jagu vestlust. Tõsist, mõtlikku, lõbusat, siirast.

Tegelikult oleme ju korra varem kohtunud, nii et mõtlesin, et jätkame lihtsalt sealt, kus pooleli jääme. Sa rääkisid siis, et oled viimase kahe aasta jooksul liikunud ülemõtlevast, ülemuretsevast ratsionaalsusest pigem avarama, vahetuma kogemusliku tunnetuse poole. Kuivõrd see oli teadlik otsus?

Ma arvan, et esiteks oli see lihtsalt täiskasvanuks saamine – nooremana oli rohkem hirme. Aga mõistuslikkus hakkas häirima, ma polnud milleski spontaanne. Tegelikult on mul siiani tugev mõistuse kontroll peal. Mõnes mõttes on see muidugi superhea, ma näen ju neid äärmuseinimesi – vaatad ja mõtled, et kuidas ta ei suuda end kokku võtta, kuidas tal käivad kogu aeg tunded niimoodi... Aga mõistuslikkus muutus painavaks: teised inimesed kadusid kuhugi kogemuslikku mitmeks päevaks ära, samal ajal kui mina pingsalt mõtlesin, kus nad on või mida teevad. See tundus takistavat, pidurdavat – igaveseks ajaks kuhugi tuppa jääda oma mõtete ja kirjutistega, kapseldatus, millest ei saagi enam välja.

Kui keskenduda pöördetele endale: oli midagi konkreetset, murrangulist, mis selle esile kutsus?

Oli lahkumine. Naiivne usk, et olen leidnud inimese, kellega jääda kauaks kokku. Tunne, et asjadest hoitakse kinni ja kõik läheb planeeritult. Ja kui see pööratakse pea peale, ei olegi enam muud võimalust. Või noh, öeldakse, et kui inimesed lähevad lahku, siis käituvad inimesed kahel viisil: ühed lähevad tuppa ja teised välja. Mina ei näinud võimalust tuppa jääda, sest ma oleksin seal hulluks läinud. Nii ma jõingi end esimest korda päris purju. See oli nii pime aeg, et minu ainus võimalus sellest üldse kunagi välja saada oli minna täiesti teise äärmusse, teha seda, mida ma polnud kunagi teinud.

Aga avatus jäi osaliselt kestma, nii et mingil määral pidi see sulle sobima, võib-olla pidigi nii juhtuma. Ilmselt oli see võimalikkus, need soovid või tahud sinu sees olemas.

Ma tunnetan seda siiani vabanemisena. Ma ei kujuta ette, mis inimene ma oleks, kui oleksin samamoodi jätkanud. Samas – kui satud nägema seda öö läbi pidutsemist kõrvalt, saad aru, et ega see pole ka lõpplahendus. Praegu olen enam-vähem tasakaalus.

Seda tasakaalu on väga tunda, jah. Luuletustes kindla soovina raiuda oma tee, isegi kui sa ei tea täpselt, kuhu see viib. Või proosas seeläbi, et isegi kui lähed kogemuslikule poolele, siis säilib ikkagi kriitiline meel, keerukuste ja nüansside taju ei kao kuhugi. Sellest sa ei tahagi ju lahti saada?

Ma ei taha sellest kriitilisusest pääseda. Tulemuseks on see, et mu ema kuulab mind iga nädal raadiost, kus teen sellist täiesti meelelahutuslikku programmi, horoskoobiga ja puha, ja ütleb, et mõnikord hakkab liialt targutama. No näiteks kord tegin saate koos neiuga, kes oli nii sinisilmne ja nunnu, et ma kohe ei saanud, lihtsalt pidin talle vastu andma, et, noh, see sõda seal ja... See on lõhe: osade jaoks olen liiga kriitiline, ja teiste jaoks ma, noh...

... ei julge lõpuni minna.

Ei, ma ei lähe lõpuni. Püsin kuskil turvaliselt keskel.

Jah, ma märkasin ka, et sulle meeldib, kui asjad on võimalusi täis, kui saad sundimatult hästi palju küsimusi esitada ja oma vastuseid spontaanselt noppida, kust iganes tuju või mõttelend viib, ilma mingisuguste skeemide ja piirideta. Ja eks see väljendub ka selles, mida oled õppinud

või tahad õppida: kunst ja muusika ja kirjandus, aga mitte näiteks sotsioloogia, psühholoogia, filosoofia. Sellisest süstemaatilisemast, reglementeeritumast teadmisest, mõtlemisest tundud sa ikka väga teadlikult hoiduvat.

Osaliselt ma lihtsalt ei viitsi, sest olen tugevam tajude-tunnete küsimuses. See on laiskus. Ja samas piirab ka mõtteviisi, et on vaja tohutult palju allikaid, millele toetuda – piirab sedasama teadmiste omandamist (sest kunagi ei ole piisavalt). On vaja tohutut tekstimassi, mis näib nii hoomamatu, et mul on lihtsam minna keset välja, lasta korraks elu endast läbi ja siis öelda inimlikul tasandil.

Aga noh, kui nüüd kuri olla, siis võib ju tunduda, et kui sa õpid ära need tüüpilised, tunnustatud vaatenurgad, lähenemisviisid, siis muutub su mõtlemine väga korduvaks ja standardseks. Mis on mingil määral õige, ja puhtkogemuslikult võib see tõesti väga steriilse ja ahtrana mõjuda. Kuid samas: need tüüpvastused, mida sa ise nii-öelda spontaanselt ja sundimatult avastad, võivad tegelikult veelgi kitsamad ja klišeelikumad olla, tuginedes sinu väga piiratud lugemusele ja kogemustele. Lihtsalt tunne on palju mõnusam, sest vabaduse illusioon püsib.

Täiesti nõus. Mingil määral on see lihtsalt ajajagamise küsimus. Kuna õpin muusikat, peaksin täielikult sellele keskenduma. Eks ma loen ikka ja kirjandus on mulle tähtis, aga sellele aega kulutades kaotan oma praegusel peerialal. Pikas perspektiivis plaanin ikka palju lugeda. Ja alles nüüd saan aru, et muusika kuulamisega on sama asi – et kui kuulad piisavalt palju materjali...

Selles mõttes ma süstemaatilisust väldin, et mu jaks ei käi sellest üle, või noh, ma ei tahagi, et käiks. Mul on üks lähedane

sõber, tohutult tark mees, aga samas oma tarkusesse, teadmistesse uppumas. Need ei tee teda kaugeltki õnnelikumaks, ja ühel hetkel hakkas ta ka mind oma analüütilise maailmapildiga meeletult väsitama, mulle seda peale suruma.

Sa kasutad oma blogis intellektuaalsete, kõrge eneseteadvusega inimeste kohta sellist metafoori, et kui võtta pastakas tükkideks lahti, siis võid ju üritada teda uuesti kokku panna, aga kirjutama ei hakka ta enam kunagi. Mis minu enda kogemuse põhjal on väga õige väide. Selle koha pealt sul siis vedas, et selline hoiatav näide oli lähedal olemas. Sa ei hakanud raamatutarkust liigselt idealiseerima.

Jah, selles mõttes on see sõber tohutult aidanud. Teatud määral on läbinägelikkus minus alati olemas olnud, aga tema oma süstemaatiliste teadmistega tekitas sellise äratõukava efekti.

Aga kui sa oled pilgu sellisesse maailma sisse heitnud – ja sul on blogis ka selline lause, et kui minna lõpuni, näha asjade ja käitumiste taha, siis on kõik mõttetu –, kuidas sa sellega kohaned, vahetult välismaailmaga edasi suhestud? Kui tead, et kui sa põhjalikumalt mõtleks, siis ei suhtuks enam nii, poleks enam nii rõõmus. Kas enda programmide, kategooriate, mustrate tundma õppimine pole vältimatu, kui sul terav mõistus on, ja sa puutud nendega niivõrd palju kokku? Kuivõrd võimalik on selline enesepettus, kui seda nii nimetada tohib?

Jah, ma arvan, et see ongi enesepettus. Ma väldin liigset kriitilist mõtlemist. Kas või lähedaste inimestega suheldes. Kui kõike kriitilise meelega vaadata, siis on ikka väga hull edasi elada, enda ja teiste suhtes. See kõlab nõmedalt, aga lähedaste sõprade puhulgi leiad ju alati midagi, mis käib

totaalselt sinu põhimõtete vastu. Tegelikult ei saa ju niimoodi mõelda, muidu peabki minema eraldi elama, ei jää enam kedagi üle. Ma arvan, et mõlemad äärmused on halvad. Nii palju on aeg igal juhul näidanud, et on küll võimalik panna silmad-kõrvad maailma kurjuse eest kinni. Aga ma ei oska öelda, kuidas see juhtub. Selleks peab vist midagi teadvusest täiesti välja suruma.

Ei noh, ma arvan, et see on väga tavaline, aga enamik inimesi ei teadvusta seda selles ulatuses nagu sina, sa oled sellele palju lähemal käinud. Et võib-olla sa aimasid teiste näidete põhjal enne ära, et sinna lõpuni pole mõistlik minna, aga need võimed ja kalduvused on sinus tõenäoliselt olemas, ja võib-olla oleksid ka sina teistsuguste juhuste puhul end sealt leidnud.

Jah, sest üks mul on tegelikult ikka kalduvus pigem süngevõitu tõsiduse poole. Ja ongi nii, et kuna ma arvan, et mul on hea pea ja jagan maailma matsu suhteliselt hästi välja, kui niimoodi väljenduda, siis jah, kui läheksin koju ja alustaksin kohe täna lugemist, hakkaksin päevade kaupa lihtsalt haarama, siis ma arvan, et oleksin sügavalt depressiivne ja sügavalt samas kohas, kus paljud teised tänapäeva inimesed. Ja ma ei taha seda.

Okei, aga kuidas sa sel juhul end halva vastu kaitsed, kus on su pidepunktid, toetused. On sul mingi enesekindluse, eneseväärtuse tuum olemas?

Mul on väga tugev taustsüsteem: perekond, sõbrad, suguvõsa, õpetajad, kes iganes. Tänu neile ei ole mul kunagi olnud mingeid meeletuid enesehinnangulangusi. Eks see enesekindluse teema tuleb ka sealt sisse, et ma olen elus ikka väga palju võitnud, ükskõik, mida olen teinud. Aga muidu on kõige tähtsam ikka vist see, et mul on

alati olnud tagala: isa kodu, ema kodu, õe kodu, mitu sõpra, keda võin tõesti nimetada lähedaseks.

Mis seos on sinu puhul enesekindlusel enesekesksuse ja eneseteadlikkusega? Sul on näiteks üks sissekanne, kus nende vastu üsna võimsalt plahvatad: kirjutad, et „mina, peegel, orkut, blogi ajasid iiveldama”. Ent samas, kui vaatame sinu tegevusalasid – blogi, muusika, raadio, konkursid, õhtujuhtimised, oled ka modell olnud –, kas see ei ole eneseeksponeerimine?

Absoluutselt ongi, ja see kõik ajaski. Aga see läks üle, see pidigi üle minema, sest muudmoodi ei saa. Võib-olla saab, kui hakkad kuskil karumetsas loodusega üheks saama, aga üldiselt see ongi meie maailm.

Kuivõrd sinu enesekindlus, enesehinnang teiste tähelepanust ja tunnustusest sõltub?

Ma ei ole välismaailmast nii palju mõjutatud, enesehinnang ei kõigu väga kergelt. Aga mis puutub üldisesse pilti, siis ma olen ka oma mainekujunduses väga mõistuspärane ja järjekindel, mis algab kõigist nendest Värske Rõhu enesekirjeldustest ja fotodest. Eneseloome osas olen ka viimastel aastatel üritanud hakata lödvemaks laskma – ei pea kontrollima kõike endaga seonduvat –, aga üldiselt jah, ma tean täpselt, mida teen, tean iga oma lauset.

See toimib ka?

Suurem osa inimesi ei näe seda läbi, ei mõtle selle peale niimoodi. Aga on inimesi, kes korrapealt näevad, ja see ahistab jubedalt, kui keegi näeb. Sest mina näen samamoodi. Selle kohta on headeks näideteks Orkut või Rate: kui vaatad inimese lehekülge, on väga lihtne välja lugeda mitte ainult seda, kes ta inimesena on või kuhu sotsiaalsesse klassi

kuulub, vaid ka seda, mis filtri kaudu ta end eksponeerib (ja kas ta on selleks võimeline). Ning lõpuks ongi kõige suuremaks väljakutseks need, kelle puhul ei suuda filtrit ära tabada. Nende vastu tekib huvi.

Kogu see eneseeksponeerimine on mulle alati huvi pakkunud. Reklaamindus, mainekujundus ja nii.

Väga moodne teema ka. Väga paljud asjad piirduvadki ju ainult pindade, muljete ja imidžitega. See mõjutab aina rohkem.

Kunagi, ma mäletan, kirjutasin ühe lause, et loomulikult on sisu väga oluline, aga ei tasu alavääristada ka ilusa pakendi olemasolu. Et see kõik peaks käima suhteliselt käsikäes. Aga väline külg ei tohi domineerida.

Kui sa täiesti ausalt vastad, kas sulle on pigem oluline see, et inimesed saavad su isiksusest võimalikult täpse pildi, või on olulisem see, et nad saavad võimalikult soodsa pildi?

Viimane variant, loomulikult, loomulikult. See kehtib ka lähedaste puhul; lähedaste puhul kõvasti vähem, aga ikka tahad ju hea inimene olla. Püüan teha seda väga targalt, aga mitte väga ilustavalt. Leida selle punkti, kus ma ei ilusta liiga palju, kus kõik on aus, aga samas ka hea.

Seetänapäeva vajadus, et oled olemas alles siis, kui välismaailm on sinu eksistentsi kinnitanud – seltskonnapildi, persooniloo, raamatukaanega –, on sinust seega üsna mõõda läinud?

Jah, ma ei ole nii sõltuv. Kui on väga halb periood või tunne, et ma ei ole ikka midagi väärt, või kui võtta selline trafaretne näide, et tuleb väga ilus naine ruumi – kurat, ma ei saa kunagi nii ilusaks, mul ei ole kunagi nii

pikki jalgu või muud sellist –, siis mõtlen, et lõppude lõpuks on see ilu palju lihtsamini saavutatav kui mingisugune intellektuaalne tase, mida tal võib-olla ei ole. Kõige laiemas plaanis toetun ikkagi sellele, et olen õppinud vajalikul hetkel vajalikke teadmisi ja suudan neid ka edaspidi omandada – et mul on hea pea ja kui tahan, siis võin selle abil saavutada seda ja seda. Ju siis ma nii palju ei taha. (Ilusad pikad jalad võiksid muidugi olla.)

Jah. Igatahes jõudsime tagasi mõistuse juurde. Mis on hea, sest ma tahtsin veel küsida, et nüüd, kui sa oled sellega rohkem harjunud, kuivõrd väsitav välisele keskendumine on? Või teistpidi: kui tihti mõistus nõuab kontrolli, oma endist kohta tagasi?

Suures plaanis lähtun endiselt mõistusest. Kui püüan tundeid vabastada, siis käib see ikkagi läbi mõistuse. Tee seda! See ei tule automaatselt. Aga päris kontrolli kadumist ma ka ei luba. Alkoholi mõjul võiks nii juhtuda, aga see ei ole hea variant. Vabastada end pidevalt alkoholi kaudu ei tundu pika elu perspektiivis mõttekas. Tegelikult ma tahaksin saavutada seda, et saab ka ilma. Ja rääkides alkoholist, siis ma tean oma piiri täpselt ära. Olen selle korra ületanud, aga sellest piisas. Ma arvan, et ei teeks kunagi selliseid asju, et kaotan oma rahakoti ära või ei tea, kus ärkan.

Sellega seoses, et sa mõistusega pidevalt koos oled: kas sinus mingit totaalset vastuhakku – metsikuse, irratsionaalsuse, kontrollimatuse tungi – ei ole tekkinud? Et mõtle, kui äge olekski kuskil suvalises kohas üles ärgata, nii et midagi ei mäleta, millestki aru ei saa.

Kui see turvaline oleks, siis jah. (Naerab.) Aga riskides mingi asjaga, ei. See on selline naljakas mõistuspärarus, mis annab ennast

korra vabaks, aga siis tuleb tagasi. Pole ikka päris see, aga samas ma ju ei tahagi päriselt piiridest välja minna.

Samas oled blogis kirjutanud, et rikkumine sulle mingil määral meeldib. Traagilisuse, kannatuste, langemise võlu siiski tunnetad?

Jajaa, ikka, see on minu jaoks alati väga romantiseeritud olnud. Mulle meeldib, et saan lävida väga paljude erinevate inimestega. Inimestega, kes arvavad, et ma olen maailma kõige korralikum inimene, ja inimestega, kes arvavad, et olen üsna rikutud. Aga see on ju hea. Ja jälle, äärmustesse ei ihka.

Jah, sa suudad seda tõmmet mõõdukana hoida, endaga alla kaasa see sind ei tiri.

Kui me räägime inimeste enesehävitusest meelemürkide ja muu sellise kaudu, siis niisuguses käitumises on psühholoogilise leevenduse kõrval ikka ka väga palju pakendit, et see on lahe, kõik teevad seda ja nii. Et kuule, lähme ja unustame kogu maailma ära. See teadmine vähendab ka tunge hävitusega kaasa minna.

Aga mõistusliku ja kogemusliku suhe, kuidas sellega kirjutades on? Kui algeliselt vastandada: mil määral domineerivad tunded, tajud, elamused, mil määral mõtted, analüüsid, sõnumid?

Ma ei tea, kuivõrd on võimalik kirjutada nii, et sa ei mõtle selle peale. Üldjuhul olen alati kirjutanud nii, et kirjutati kõige rohkem ühe lõigu valmis, siis loen selle läbi, siis kirjutati järgmised kaks, loen nad läbi, siis loen kogu teksti algusest peale uuesti läbi. Kuna mul on õigekirjaga alati kirelik afäär olnud, siis ma ei suudaks hästi edasi minna, kui midagi oleks eespool keeleliselt valesti. Ja ma pean kogu

aeg teadma, mida olen eelmistes lõikudes kirjutanud, et jätkata.

Aga mul on tunne, et alates sellest, kui ma hakkasin blogi kirjutama, järjepidevalt, teadlikult rohkem kirjutama, on läinud lihtsamaks, olen suutnud kontrolli natuke lõdvemaks lasta. Üleeile öösel kirjutasin blogiväliselt teksti tundega, et ega sel kirjutataval pole nii väga tähtsust. Kirjutasin poolteist lehekülge järjest, praktiliselt ei lugenud midagi enne lõppu läbi, ja see toimus, nii et eks ma üritan siis selleski valdkonnas suurema spontaansuse suunas liikuda.

Kas blogi on seda võimaldanud? Et sellest ei tule alati nii oluline tekst, et ei pea alati teatud kriteeriumitele vastama, et tuleb mis tuleb, blogi ongi sellisteks harjutusteks, katseteks?

Ma arvan, et selles asi ongi. Ja ikkagi tuleb ennast sundida rohkem kirjutama. Ma ei ole kunagi palju kirjutanud, aga praegu tundub, et see on päris kasulik.

Aga siht, eesmärk on sulle kirjutamisel ikkagi väga tähtis?

Selleks, et raamatut kirjutada, peab minu meelest olema läbiv idee. Et jõuad mingisugusse punkti välja.

Kui võtta lühijutt „Väikesed vabadused“, siis seal on selged mõtted, aga ka hulgaliselt kirjeldusi, detaile, õhkkonda.

Ma arvan, et minu stiil enam-vähem neist elementidest koosnebki. Üritan mõtteid ja kirjeldusi normaalsuse piires kombineerida. Viia lugeja kirjelduste abil seisundini, kus sõnum on kõige vastuvõetavam.

Tajude, tunnete, elamuste kirjapanemine on sulle muidu väga vajalik?

Kui öeldakse, et on kahte tüüpi inimesi, kogejad ja jäädvustajad, siis mina olen kindlasti jäädvustaja. Aga vahtu ja sõnamängu on ikka ka väga palju. Vanasti oli veel rohkem. Ma ei võta sõnadega mängimist praegu enam nii tõsiselt, pigem garneeringuna. Iseenesest mulle meeldib lugeda nii intensiivset teksti kui sinul, et on üks lause, kus on mõte konkreetselt ja teravalt sees. Mina jään sinna imeliku poetikamaigulise teksti juurde, kus on kergelt kriitikat. Sest ma tean, mida enesehävituslik kriitikameel toob, ma ei taha tegelikult seda vastu võtta, ma teadlikult ei lähe seda teed.

Sa märkisid kuskil ka, et sul on enamiku ajast jalad ikka väga maas. Meievanuste tundlike inimeste seas nii levinud isiksus-, reaalsus-, suhestumiskahtluste ja -kriiside käes sa väga vaevunud ei ole?

Minu kriisid tekivad tavaliselt küsimusest, miks ma tegin kellelegi halba, miks ma ei suuda olla hea, enda tegusid ja sõnu paremini kontrollida. Või loomekriisid. Süngetel hetkel mõtlen palju sellele, et maailma piisavalt objektiivselt näha on küll tore, aga *come on*, tee midagi päriselt ära. Ole tuline. Sellest ei ole kellelegi kasu, kui sa ainult näed.

Mhh. Aga mingid identiteedimängud, ümberdefineerimised?

Eks mul ole ka neid perioode olnud. Aga mängud on minu meelest ikka eelkõige vajalikud selleks, et jõuda lõpuks välja vana enda juurde. Olen identiteedivahetusi natuke proovinud, just kohanemist erinevate inimeste ja keskkondadega, aga praeguseks olen suhteliselt algpunktis tagasi, mille üle on ainult hea meel, jääb mingisugune kindlus alles.

Jah, nagu enne ütlesin, mingi tuum tundub sinus olemas olevat. Välja kujunenud tasakaal, mugavus endaga. Aga blogis viitad sa üsna tihti enda killustatusele...

Ma ei mõtle psühholoogilist killustatust, vaid killustatust tegevuste mõttes. Ma lihtsalt teen kõike natuke. See on ajajagamise küsimus. Maailmade pörkumine selles mõttes, et üks koolkond tahaks, et tegeleksin väga palju ühe alaga, ja räägib, et harjuta seda ja tee seda. Aga samas olen sunnitud vastama, et ma tahan teist asja ka teha.

Aga kas see tegevuste killustatus pole pigem koherentne, kooskõlas killustatus?

Eks kõik need tegevused on loomulikus seoses küll, kulgevad samas suunas. Looming, lavakunstid, keel... Perekonna mõju on tänuväärne. Mu üks vanaema oli eesti keele õpetaja, teine kirjutas luuletusi; vanaisadest üks mängis pilli, teine kirjutas luulet ja lugusid; isa on keeleinimene ja mängib trumme ning kitarr, tegeleb fotograafiaga. Ema on dirigent ja klaveriõpetaja. Kohe näha, et minusugusest ärinaist ei tee.

Blogis on üks koht, kus sa kirjutad, et oled kaasaja inimene, aga pole selle üle uhke. Mida sa selle all mõtled, kuivõrd see on killustatusega seotud?

See on see, mida sinagi oled väljendanud: et ühelt poolt kaasaja inimene otsib meeletult lähedust, teiselt poolt ei oska ta lähedane olla, tema eesmärk on erinevatesse asjadesse ära kaduda, olla võimalikult palju üksi. Ka minus on seda hästi palju. Inimestest üle libisemine: käid natuke ühe, natuke teise, natuke kolmanda juures, kõik on väga hästi, aga kui nad hakkavad rohkem aega nõudma,

siis avastad end äkki vastamas, et kuule, tegelikult ma pean praegu üht teist asja tegema... Et ei süvene jällegi, ei süvene inimestesse, peale selle, et ei süvene oma töö- või kooliasjadesse.

Aga selles mõttes sa nii kaasaegne õnneks ei ole, et sa tingimusteta vabadust nõuad, et igasugune sõltuvussuhe, välissurve või püsivus on potentsiaalselt koormav, ohtlik, vastumeelne.

Ei, mis puutub kohustustesse, siis mulle meeldib asju teha, lähaksin hulluks, kui teatavat sundi poleks. On hea, kui mingi asi natuke kuklasse surub. (Aga jällegi – kohustused või väsimus neist on sageli mugav vabandus inimlikkuse puudusele lähisuhetes.) Ja tegelikult ma siiski eelistan sügavaid suhteid. Aga vahel lihtsalt ei saa hakkama. Samas ma ei arva kindlasti, et inimene peab oma parimast sõbrast või kallimast kõike teadma. Igasuguses suhtes peab olema vabadus – mille kõrval aga ollakse põhi-joontes ikkagi teise jaoks olemas. Võib ju olla lahe öö läbi igasuguste inimestega koos olla ja maailmal minna lasta, aga lõpuks ei ole nemad need, kes päästavad sind, kui sa hakkad kukkuma.

Sa tundud olevat küll selline inimene, kes suudab suhet hinnata ja hoida.

Mu iseloomuga see sobib küll, olen selline hoidja tüüp. Aga mitte kunagi ei saa ennast suhtes usaldada, ja see on küll väga valus tunne. Võiks arvata, et iseennast tunnend, aga ei, ja see võib olla juba mingi tänapäevasuse näitaja.

Mhh, ma tunnen ikka väga mitut inimest, eriti poisse, kes olid juba 20-aastaselt pikaajalistesse suhetesse usu kaotanud. Liiga eemalseisvad, pidetud, liiga õonestavate, vastuoluliste kalduvustega. Mingi iha või vaimustus võib ju tekkida, aga selle peale midagi ehitada ei saa. Aga sa ei ole nii ekstreemne juhtum.

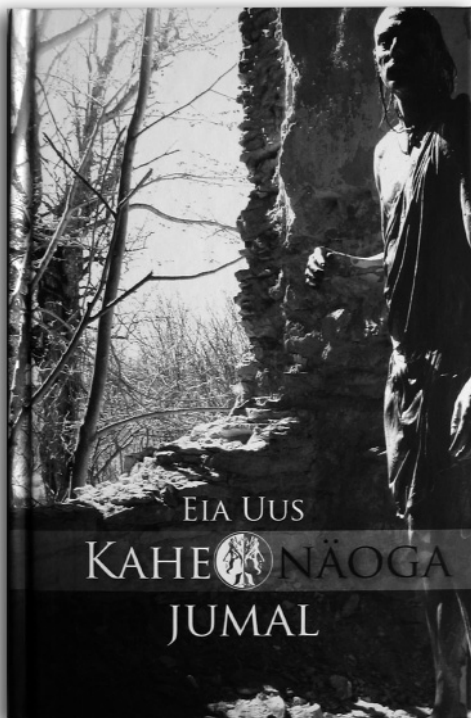
Lihtsalt, ma olen kogu aeg endale kinnitanud, et isegi kui viimane kord lõpeb halvasti, siis see ei tähenda, et ei tasu rohkem proovida. Ja võib-olla see, et kui oled korra ühel põgusal hetkelgi tundnud, et suhe võib kestma jääda, siis sa vähemalt usud mingil tasandil – kuigi see on absurdne, sest ei läinud ju nii.

Ma arvan, et sul on kõik veel ees. Ja ma ei ütle seda lihtsalt sellepärast, et sa oled noor või et positiivsel toonil lõpetada.

Aitäh, Siim, ma pühendan oma seekordse Värske Röhu foto Sinule...

Ilmutusel ei ole ilma meie endita suurt jõudu

/ Nele Salveste

Eia Uus
„Kahe näoga jumal“
Pegasus, 2008

Nii, laval on kaks, õigupoolest kolm õnnetu armastuslooga naist ja kaks egoistlikku meest. Veidi arhetüüpne, aga ometi ei kuku välja midagi pööraselt lääget. Lääge ei ole romaan sellepärast, et ei jutustata lugusid, vaid praktiliselt terve teose vältel arutletakse kirjanduse ja kirjutamise üle ning lood sünnivad taamal, nii muuseas, kedagi kahjustamata. Just niisama kahjutud on ka need arutlused kirjanduse ja kirjutamise üle. Ühesõnaga, Eia Uue „Kahe näoga jumal“ on igas mõttes ohutu raamat.

Arutlused kirjutamisest on aga võrdlemisi kaasakiskuvad, nii et arvustajana tahaksin hoopis autoriga kaasa rääkida, täiendada, vastu vaielda. Romaanis on intrigeerivaid teemasid lugu: kas tuleb kirjutades alati lugu jutustada ja milline see lugu siis olema peab. *See võib ka olla lihtsalt midagi, millest saan midagi uut teada. Kas või autodest või kangastest. Uued teadmised on huvitavamad kui lihtsalt mingi lugu, kus inimesed tunnevad ja oma tunnetesse eksivad*, ütleb Anett Miikaelile (lk 19). Mina arvan, et lugu ongi kõige tähtsam, lood ehitavad inimesi, inimkonda, kultuuri ja ühiskonda. Kui lugu ei ole, on tehnika. Tehnika ei anna suurt midagi, lõhustab ja raputab, loob depressiivset keskkonda. Samas on tänapäeva inimene väsinud igasugustest lugudest, sest lugudel on kaldumus müütideks põimuda ja müütidel on kaldumus inimese üle võimust võtta ning seda teadusega suretatud vaim enam ei talu. Näe, kaldungi arutlusse, mis võiks nõuda uue „Kahe näoga jumalaga“ analoogse romaani või vähemasti essee. Võib-olla on Eia Uue teine üllitis siiski natukene ohtlik.

Meile jutustatakse lugu Miikaelist ja Anetist, Mirjast, Stanimirist ja Ivanast. Lugejaga räägivad kolm inimest: Miikael, Mirja ja Anett. Nad räägivad omavahel ja just omavahel, lood kasvavad nende kõnedes. Jutustajat ei ole.

Miikael Kalm on edukas kirjanik, avaldanud juba neli või viis romaani. Tal on ilus perekond nelja lapsega ja idülliline elu Raplas. Teda tabab aga loomingukriis ja ta otsib inspiratsiooni noores kaunis kirjandushuvilises naisest – Anetist. Ikka see igivana kunstniku ja tema muusa lugu, aga mitte pelgalt. Turumajanduslik mõtteviis tungib ka siia: *Ta teadis, et mul on teda vaja, et paremini kirjutada ja temast ilma jääda, et veel*

paremini kirjutada. Ei, see ei olnud altruistlik tegu. Loomulikult oli tal omakasu sees, aga mul oli ka ja mul on nüüdseks hea meel.

(lk 173–174). Aus, meeldivalt aus, ma ei ole kunagi tahtnud uskuda, et vaene muusa alati nii kole ohver on.

Miikaelil on kirjutamisest suurejooneline nägemus ja selle nägemuse kohaselt ta ka toimib – ja paistab, et edukalt. *Ta on tuntud kirjanik. Lihtsalt, et me peame looma midagi igavest. Mitte keskpärast* (lk 58), õpetab ta oma õpilast. *Miks sa tahad kirjutada millestki nii kaugest? – – – Sul on teema olemas ja sellest kirjutagi. Sellest, mida sina näed ja mõtled ja jumaldad ja tunned ja ootad* (lk 27).

Anett on kuidagi tuttavlik Eia Uue esimesest romaanist „Kuu külm kuma“. Seesama noor, võluv naine, kes peab endale korrutama, et kõik saab korda. Ta alustab oma jutustust sõnadega *Ma pean, tahan, suudan, oskan. Olen täiskasvanud inimene ja saan endaga hakkama* (lk 15). Ja just nii, nagu turgutab Arden Coulson Mione elule, turgutab Miikael Aneti kirjutama: *Ja ma oskasin, oskan nüüd kirjutada. Ma saan aru, et kirjutan paremini kui enne, sest olen pidanud vaeva nägema. Miikael teadis, mida ta teeb* (lk

173). Ja loo lõppedes ongi Anetil juba kolmas luulekogu ilmunud.

Mirja kasvatab last, kelle ta bulgaarlasest Stanimirilt saanud on. Ta on Bulgaariast ära tulnud, et oma ilmutust või ka jumalat proovile panna. Lapseootel Mirja tuli Eestisse, et näha, kas Stanimir käitub ilmutuse kohaselt ja võtab temaga ühendust. Stanimir ei võtnud, leidis Mirja teisiku Ivana, elas temaga ja suri siis noorelt. „Kahe näoga jumal“ lõpeb kahe naise leinaga. Ilmutust ei saa juhuse hooleks jätta, seda tuleb tegutsemisjuhisena võtta, näib kirjutaja meile ütlevat. Ilmutusel (jumalal?) ei ole ilma meie endita suurt jõudu. Unenäod ja ilmutused paistavad Eia Uue lemmikmotiivideks olevat. Tegelased näevad ja kirjeldavad üksteist oma positsioonidelt, arutletakse aga rohkem siiski Aneti või Miikaeli üle, Mirjast saame me vähem teada. See jutustajate positsioonide vahetumine laseb kergesuleliselt mängida läbi inimlike hinnangute ekslikkuse. Kui tuleb välja, et Anett ei olegi Miikaeli kaksikelust teadlik, üllatub Mirja: *Ma arvasin alati, et sa tead, mida sa teed. Et sa teadsid täpselt, mis seis on ja millal ta ära läheb. Mingil määral ma lausa austasin sind, et sa lepid nii vähesega. Et rohkem kui abielu ja kindel suhe huvitab sind see, et saaksid kogeda*

kirjutamiseks (lk 161). See on tuttav tunne juba esimesest romaanistki, kui Mione ehmuib ning näeb pealtnäha külmas ja iseseisvas Carismaski naiselikku haprust ja sõltuvust. Paistab, et Eia Uue jaoks kipuvad inimesed üksteist pigem idealiseerima, kui alahindama.

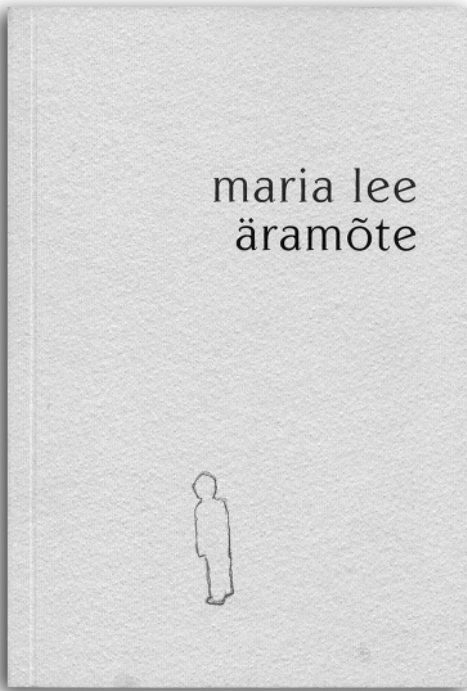
Nii ei saagi me olla kindlad, kas Miikaeli jutustus Anetist on tegelikult ka Anetist või on ta lihtsalt Aneti kujusse istutanud end inspireeriva naise. Miikael kirjutab: „*Ta usaldab üleni. Maailma. Ja teda huvitab kõik. [...] Teda lihtsalt siiralt huvitab, mida üks või teine asi teeb*“ (lk 8). „*Ta ütleb, et tahab kogeda elu ja kõiki selle tahke. Ja kui amfetamiin on osa sellest maailmast, siis tahab ta ka seda proovida*“ (lk 9). Aga Anett näib oma jutustustes üsna tavaline ohutu tütarlaps. Kui Anett ise lugejaga räägib, siis ei ole lõhnagi sellest elu ja keha põletavast noorest hullust Koplis uitavast naisest.

Kõik on lahtine ja suhteline. Raamatu lõppedes ei saa lugeja ühtegi tegelast millegi kindlaga iseloomustada. On lihtsalt palju erinevaid arvamusi ja seisukohti. Kõiketeadjat jutustajat ju ei ole, kes meile pildi maaliks ja tegelaste motiivid lahti seletaks. Eia Uuel on õnnestunud peegeldada jutustajate nägemuste erinevusi. On ju omaette oskus rääkida ainsa isikuna kolme erineva tegelase positsioonilt. Samas on need tegelased väga selgepiirilised. Nad ongi pigem positsioonid kui tegelased.

Vast ei ole Eia Uus oma teises romaanis enam nii isiklik. Autori esimest romaani on ju liiga autobiograafilisena hinnatud. Romaani „Kahe näoga jumal“ lugu on tükeldatud ja mõjub seetõttu distantseeritult ja tehnilisena. Mängu on pandud žanrite kahurivägi: tegelaste jutustused, meil, intervjuu ajalehes, luuletus. Lisaks mitu Aneti proosakatsetust. See on tõesti tekstide kompilatsioon, nagu autor isegi on tunnistanud (<http://www.arileht.ee/kultuur/431605>). Tekstid asetatakse üksteise sisse ja nad vajuvad kuhugi sügavusse: Anett annab Miikaelile lugeda oma esialgset romaaniideed, millesse on sisestatud omakorda Lars Johansonini tekst, mis hakkab teisikutest jutustama. Lars Johansonini teksti võtab Anett oma vestlusest Mirjaga kohvikus. Kui Mirja jutt kõlab kohvikukeskkonnas kohutavalt kirjakeelse ja tüütult professionaalsena, siis Aneti töötlus sellest on mitu korda kuulaja- või siis lugejasõbralikum. Aneti proosakatsetused reedavad nutikalt kirjutajat. Neid lugedes on kahju, et nad reaalsuseks ei ole saanud. Jumalad on ikka kahepalgelised ja mitte ainult, enamasti on nad mitmepalgelised. Kui looja vaid kahepalgeline oleks, ei elaks me nii mitmekülgsena isiksustena nii värvilises maailmas. Lõpuks ei olegi Aneti oma kahenäolise jumalaga võideldes kõige halvemini läinud.

Süvenemist nõudvad äramõtted

/ Katrin Parbus

Maria Lee
"Äramõtte"
Verb, 2007

Kohv, sigaretid, tabletkarbid, läppunud alkoholiõhn, vasaku käe haavad, püstoli suunamine suhu, tuhatoos, pudelikillud, lagunemine, surm. Esimesel korral "Äramõtet" lugedes lasin end häirida selliste löövate sõnade rohkusest, valdavast vabavärsist ja luuletuste paiguti paisutatud intensiivsusest. Kui ma poleks otsustanud luuleraamatut ka teist korda ja põhjalikumalt läbi lugeda, oleks käesolev kirjutis tulnud hoopis teistsugune ja siin oluks rohkem juttu ebaküpsusest ja pealiskaudsusest. Õnneks lugesin luuleraamatut kolmandatki korda ning mulle avasid end lisaks eespool toodud vähem ja rohkem morbiidsetele kujunditele ka

Maria Lee luuletuste rütm, läbimõeldus, sorav sõnakasutus.

"Äramõttes" rüütab Maria Lee end peegli ees lahti, mis ei tähenda sugugi, nagu peaks kõik luuletustes sisalduv olema autobiograafiline. Näiteks luuletus "mu tüdruk tuli pühapäevahommikul poest koju" ei ole seda mitte. Pigem on need poetessi üksildase hinge ausus ja otsekoheesus, mis tekitavad tunde, justkui näeksid tema hinge, kuid ainult nii, et tema on seljaga sinu suunas ja te mõlemad olete näoga peegli poole. *Sa oled oma peegelduste ori, / ööahastusis silmi põrnitsed, / mis põrnitsevad vastu samamoodi. / Su enda nägu peeglis põlgust norib, / agoonias külma pinda sõrmitsed – // ... / ehk on see tema, lihtsalt sinu moodi?* (lk 32).

Lohut(amat)ust näib Maria Lee peegelpildis leiduvat omajagu: *avaramaks ei jaksa end lõigata, / ning kogelen nagu viimane pateetikasõjard* (lk 23). Maria Lee kujundid on sageli tugevad: *elektrist rase taevas langes kõrgepingeliinidesse* (lk 10). Sellisest luuletulevärgist enam ent köidavad need kohad, kus luuletaja ilmutab mingit küpsemat läbitunnetatust, annab nimesid nimetutele asjadele: *kui meie ärkasime / oma surnud sirelite unedest* (lk 10). Viimased värsiread lasevad aimata lootuste purunemist, reaalsust konstitueerivat unenäolisust ja järgneb sõja sõnamänguline kohalolu: *majad olid maatasa, / maa värises tasa*. Luuletus "sõda" paistis mulle koos luuletustega "kui mina tulin läbi klaasi ära, siis kuhu jäid sina?", "uni", "ajas saab valust vale" ja "sa oled juba kuid / veel ei söanda sind äratada" üks luuleraamatu tugevamaid tekste.

Mõned Maria Lee luuletused on kirjutatud verega ja verest, tema luules üldse domineerib surmaga läbipõimitud ihulisus. Nii näiteks oli üsna mõjuv muusa hõrk laip

(lk 22), ühishauaarmastajad (lk 10). Taoliste luulezombide puhul toimib pelutavana just elusa surnu motiiv, see, kuidas miski on sõõnud ära vitaalsuse ja elurõõmu, olgu selleks siis kohutav sõda, lummutislik uni või hoopis õgardlik aeg: *Ajal ent oli ükskõik* (lk 38). Kuid ajaga kõik ei kao, alles jäävad mingid tunnete ja kehade kummitavad ahervaremed.

Aeg vaatab tolmunud kihistustena vastu luuletuse "sa oled juba kuid / veel ei sõanda ma sind äratada" ridadelt. Luuletuse algus viib meid idüllil – hommikusse klaverituppa, kus on raamaturiulid, tuppa, mille aega on jäädvustunud Chopini nokturnide tempo. Need nokturnid saadavad magajat ja tema unne suikunud ihu sellel hommikusel teel, aeg on ruumi kihistanud raamatutulmu ja *sa ei ärka veel, sinu uniste käte / varahommikusinistes veenides voolab / veel lõpmata palju aega* (lk 37).

Raamatutolm on pärit Lorca ja Remarque'i köidetelt, nähtavasti evivad need ilukirjanduse suurkujud Maria Leele märkimisväärsed mõju. Luuletus "sõda" võiks meeleolult sobituda teosega "Läänerindel muutuseta", õigemini, luuletuses "sõda" võiks märgata Remarque'i lugemisest tulenevat emotsiooni. Lorca luulerütm (Ain Kaalepi tõlgete põhjal) erineb Maria Lee omast, samuti viis kasutada kordusi ja riime, ent meri ja unenäod ilmselgelt paeluvad Mariatki. Ma ei kirjuta seda, et meeleheitlikult võrrelda suuri kirjandusluku tätoveeritud klassikuid debütandiga, vaid pigem selleks, et sedastada – Maria Lee lähtub paljus traditsioonist, ta on kursis temale eelnenud luuletajate-kirjanike loominguga ja saanud neilt heas mõttes mõjutusi.

Traditsioonis liikumisele näib viitavat ka Maria luuletusi läbiv mõtestamise püüd. Tegu pole traditsiooni katkestamisega, hüüatustega tühjusse, kust need kunagi vastu ei kaja. Tundub, et luuletaja ootab pigem mõistmist ja mõtlemist, isegi kui luuletused on teatud "äramõttest" kantud. Sellises "äramõttes", mis koondab Maria Lee luuletusi, leidub muidugi emotsiooni – armastuses ja muus pettumise teemal: *Juba poolteist aastat on kõik huuled samad, / ja keeltel on sama maitse* (lk 31), *nii palju valu tuli minu nahka läbi sinu* (lk 33).

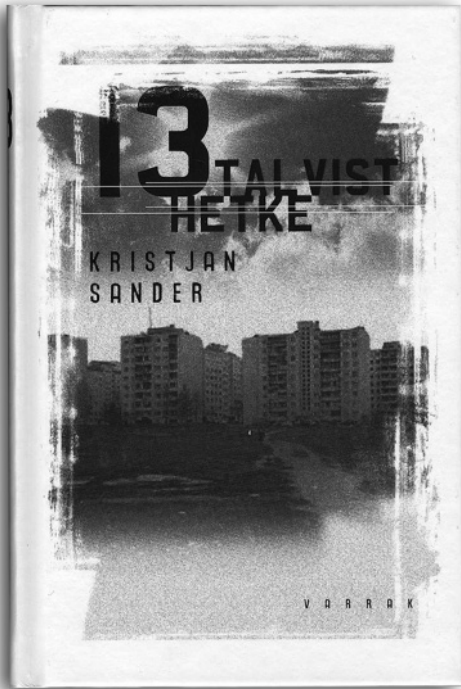
Luuletaja mõte kandub paaril korral peeglitagusesse – unedesse. Unele on pühendatud terve luuletuski, mille teine salm kõlab: *Uni, kelleks sa vermid / minu vaimudest väevatud pea, / õhtuste tunnete armid, / roidunud roided ja unenäovead?* (lk 12). Selles pöördumises une poole kõlab küsimus: mis juhtub minuga, kui magan? Mõte on ära, sestap on inimene unes luupainajate ja vaimude viirastuskujude vastu abitu. Luuletajat painavad vaimud juba ärkvelgi olles, kuid unes võivad need osutada ohtlikuks: *Kus sa mu paned, uni? / Tuul õhkab ammugi ööd. / Hoia mind hommikuni. / Maaslamajat ju ei löö* (lk 12).

/.../ ja pealpool unenägusid on mu ajupoolkerade / vahelises tühisuses veel lummutatud tühjust, / mis ootab sõprade sõnu ja kõnesid kõrbedest (lk 36). Kõrbes on üksildus, avarus ja lõppemine. Kas kõrb algab seal, kus unenägu lõpeb? Kõrb on üksildase hinge igapäevane tegelikkus, milles kuivab ajapikku iga niisutav oasimõte armastusest, tõelisest rõõmusest ja rahulikust viibimisest maailmas. Võib vaid ootama jääda kõnesid teistest kõrbedest, nendest, mis sõprade omad. Pöörates taas pilgu traditsiooni poole – Portugali poeet Fernando Pessoa luuletab: *Suured on kõrbed ja kõik on kõrb, / muidugi eksitus välja arvatud. / Vaene inimhing, kelle ainuke oas on kõrvalkõrbes!* (Fernando Pessoa "Autopsühograafia", tlk Ain Kaalep, lk 84).

Maria Lee luules on keskne koht üksildusel, surmal, armastusel (või selle puudumisel) ja ühise telje annab luuleraamatule end pidevalt meelde tuletava aja mõõde. Kuidas mõte neid ära kannab? Õigupoolest olen sõna äramõtte tõlgitsemise osas üsna kindlusetu – mul ei tekkinud ühtset ettekujutust ega ammugi mitte selget äranägemist, mida see tähendab. Võib-olla seostub see lagunemise ja tühjusse haihtumisega, mida näib sisendavat luuletus "valge", kus maailma korrapära kaob ja naaseb ehk *valgesse haihtunud hävinguna* (lk 44). Mõistuspärasus ja mõtegi kaob koos raadiote, ajalehtede, trammide ja muuga "olematuse seintesse". Ja sellest luuletusest paremat kätt on valge leht.

Eesti postmodernistliku ulme saabumine

/ Liis Pallon

Kristjan Sander
„13 talvist hetke“
Varrak, 2007

Kristjan Sandri tagasihoidlik looming on väljaspool ulmet neelavat lugejaskonda üsna tundmatu. Siin pole midagi imestada, sest Sandri sulest on ilmunud ainult (nii veebikeskkonnas kui ka paberikandjal) 13 juttu, 4 lühiromaanini ning üks romaan, mis koosneb nii varem ilmunud kui ka esimest korda ilmavalgust nägevatest lühiromaanidest. Erinevalt teisi kirjandusžanre viljelevatest autoritest, peab aga ulmekirjanikul olema üpriski pikk avaldatud tekstide loetelu, et lõhkuda ulmet ümbritsev umbusalduse barjäär ning jõuda ka niisuguste lugejateni, kelle igapäevase leiva hulka ulme ei kuulu. Olenemata loomingu mahust on

Kristjan Sandri sel aastal ilmunud esikromaan „13 talvist hetke“ üks siiani silmapaistvamaid saavutusi eesti ulmekirjandusmaastikul, sest kujutab endast kõige ilmekamat näidet postmodernistlikust ulmest, mis segab omavahel ulme erinevaid alažanre, omab teatavaid metafiktsionaalsuse tunnuseid, romaanis esinevat kirjutusviisi iseloomustavad sõnad „fragmentaarsus“ ja „minimalistlikkus“ ning natukene põnevemale kirjandusele nii omaselt ühendavad romaani eri osi üksteisele osutavad viited.

Ulmekirjanduse alla koonduvad sellised žanrid nagu teaduslik fantastika, õudus- ja fantaasiakirjandus, maagiline realism, alternatiivajalooline romaan, utopia ning selle äraspidine versioon düstopia. Ulmekirjanduse alla võib paigutada ükskõik millise kirjandusžanri, mis kuskile mujale eriti ei sobitu – seepärast ongi ülevalpool nimetatud nõnda eripalgelised. Kristjan Sandri romaan „13 talvist hetke“ esindab ühest küljest alternatiivajaloolise romaani ühte alažanri (paralleelmaailmade lood), teisalt aga teaduslikku fantastikat, mis tuleviku asemel kujutab meie oleviku ühte võimalikku düstoopilist versiooni. Natukene selgemalt: Sandri romaani esimene osa („Kolmteist talvist hetke“) kujutab 1990ndate Eestit, millega eksisteerib paralleelselt teine reaalsus – *See on üks võimalik maailm, natukene erinev meie omast, aga mitte palju* (lk 20) –, kus Stalin suri enne, kui suutis ehitada üles Suure Isamaa, tema asemel tulid võimule anarhistid ning seejärel sõjaväelased. Järgnevad kolm romaani osa („Ümberistumine“, „Pikk tee“ ja „Reisija juhtum“) kirjeldavad meie tegelikkusega paralleelselt jooksva maailma ajalugu – need kolm osa toovad juba kindlamalt sisse ka teadusliku fantastika mõõtme, mis ilmneb Maad okupeerivate „luikede“ näol.

Ulmekirjandusele on omane teatav metafiktsionaalsus ehk teisisõnu eneseteadvuse olemasolu. Sageli võib leida nimetatud žanri kuuluvatest tekstidest arutlusi ulmekirjanduse vajalikkusest, manifestatsioone või õigustusi valitud kujutusviisile. Ka Kristjan Sandri romaanis esineb teatavat metafiktsionaalsust, mis tähendab tekstis domineerivate ulmežanrite lahtiseletamist. *Suurem osa alternatiivajalugudest muutub alternatiivseks mingi sündmuse juures, mida enne keskkooli õpitakse* (lk 120). Sandri alternatiivajalooline romaan muutub alternatiivseks küll sellise sündmuse juures, mida „enne keskkooli õpitakse”, kuid Sandri loodud fiktsionaalne ajalugu nõuab lugejailt siiski rohkem teadmisi kui üks põhikooli jüts võiks eales omada. Siia juurde tuleb ka teatav annus nõuka-nostalgiat – puuistmetega rongis loksumine, ajalehepaberisse mässitud kala söömine, pikale reisile termosega tee kaasavõtmine, 1960ndate sotsialistlikus realismis esinenud optimismi õrnhägususe tunnetamine ning Suure ja Laia Isamaa lõpututes avarustes ekslemine. Nagu juba varem mainitud, esindab Sandri tekst ka teaduslikku fantastikat, mille kohta romaanis öeldakse, et *kogu teaduslik fantastika on relativistide koppel* (lk 121). *Relativism on inimtunnetuse suhtelisust ja subjektiivsust rõhutav tunnetusteoreetiline suund (nii vähemalt ütleb meile Võõrsõnastik – lk 486)* ning relativist on taolise mõtlemise pooldaja. Niisiis, Sandri romaanist väljaotsitud tsitaadist järeldub, et kirjanik peab teaduslikku fantastikat üpris suhteliseks ja üksnes kirjutaja teadvusest lähtuvaks žanriks.

Kolmas oluline ning silmatorkav omadus Kristjan Sandri romaanis on äratuntav kirjutamisstiil, mis erineb näiteks täielikult ühest teisest eesti alternatiivajaloolise romaaniga harrastaja Indrek Hargla kirjutamislaadist. Kui Hargla tekste iseloomustab voolavus ning lopsakas jutustamistehnika, siis Sandri stiilile on omane fragmenteeritus ning minimalistlikkus: *Pohlade ja kanarbiku all võis märgata nelja väikest madalat küngast. Kui teadsid, kuhu vaadata. Vihm oli järele jäänud* (lk 7). Antud tekstiklatke on üks ilmekamaid näiteid Sandri stiilist, mis esimesel lugemisel võib klassikalise sorava jutustajaga

harjunud lugejat ehmatada, kuid hiljem muutub taoline kokkuhoidlik sõnasäästupoliitika nii omaseks, et tagasispõõrdumisel tammsaarelike lohisevate lausete juurde võib tekkida trots ning meelepaha sõnade „raiskamise” pärast. Jällegi leiab Sandri tekstis metafiktsionaalseid mõlgutusi sellelaadse primitiivse (ilma ühegi negatiivse tagamõtteta) kirjutamisstiili kohta: *Moodne kirjanik kirjutab ladusas, kuid primitiivsevõitu stiilis. Võib-olla oli see taotluslik* (lk 128). Teisalt (nagu nähtub juba esimesest tsitaadist) seisab minimalistlikkuse kõrval veel teine oluline võte – sõnade poeetiline kasutus. Nii mõnedki kirjanikud vuristavad kõik lihtsalt paberile, ilma et näeksid vaeva oma lausete nautimusliku külje pärast, aga Sander nii ei tee. Tema tekstis esineb kohati flaubert’likult lihvitud esteetiliselt mõnutsevaid lauseid, mis kätkevad endas nii kirjaniku kirjutamisrõõmu kui ka lugeja lugemisrõõmu, nt: *Siis tõmbas õhuline ta kopsud tühjaks, nagu oleks ta alasti avakosmoseesse visatud, kõik meeled kadusid, hetkeks saatis nägemiskeskus ajukoorda tumedal taustal avaneva ukse kujutise ja siis ei olnud tükil ajal enam midagi peale ajudesse lõikuva metalse oige* (lk 108).

Kristjan Sandri romaanis “13 talvist hetke” neli osa võivad eraldi võetuna olla täiesti erinevad tekstid täiesti erinevatest fiktsionaalsetest maailmadest. Sellise mulje tekitavad kõigis osades kujutatava aja ja ruumi väga suur erinevus. Kuid niisugust impressiooni saab lõhkuda Sandri romaanis pisut süvitsi ning tähelepanelikumalt lugedes, kuna siis paljastuvad vihjed, mis seovad neid romaani osi ühtseks maailmaks. Ning Sandri raamatut riulisse pannes või raamatukokku tagasi viies tabab lugejat selguse hetk, mis „alastab” teksti taha peidetud viidete niidistiku ning lugeja peas hakkab kogu lugu täiesti uues valguses lahti kooruma.

Ma ei tahtnud, et see arvustus avaldaks liiga palju Kristjan Sandri romaanis “13 talvist hetke” kohta, sest midagi peab jääma ka edaspidisteks avastusretkedeks. Pigem taotlesin sellega võluda uusi potentsiaalseid ulmelugejaid, sest ma tean, et igaühes teist, kes hetkel neid ridu loeb, on peidus oleksitest unistaja. Kristjan Sandri raamat sobib just neile fantaseerijatele, kes mõlgutavad

Ainult tõde saab olla ilus*

/ Ann-Getter Annuk

“Seesama jõgi”
Jaan Kaplinski
Vagabund, 2007

Armsalt siiras ja avameelne – just nii iseloomustaksin Jaan Kaplinski kõige uuemat romaani “Seesama jõgi”. See on mõtlemapanev ja rahulikult kulgev jutustus, täis äratundmisrõõmu, sest tegevus toimub Tartus ja tegelasteks on lihtsad inimesed meie endi keskelt.

Raamatu peategelaseks on õrn ja hooliv, isikupärane 19-aastane noormees, kes huvitub klassikalisest muusikast, kirjandusest, luulest, religioonist ja keeltest. Teistsuguse

muusikamaitse ja muude erinevuste tõttu ole tal palju sõpru, kellega vestelda elust ja rmmastusest, ka tüdrukutega ei leia ta ühist eelt. *Jaht, loomade tapmine oli talle lapsest aadik vastik, õlut ta ei tahtnud, saunas istuda i läbenud. Oleks ta kuskile mujale maailma obinud, ei oleks ta meeste maailmast oolinud.* Kasvades üles ilma isata, jääb tal lus midagi väga olulist puudu, mida ei asenda ma, tädi, vanaema ega vanaisa, kellega ta koos lab. *Nii olid mõlemad kasvanud naiste hulgas, umbki ei teadnud õieti kuigi palju meeste maailmast, sellest maailmast, kuhu kuulusid õda, jahipidamine, tubaka- ja õllehais, aardimäng ja nilbused.* Igal poisil on vaja eskuju ja teenäitajat, kes õpetaks, kuidas asjad reeste maailmas käivad ja kuidas seal hakkama aada.

Lohe teose alguses tutvub noormees zoologiaharidusega Aloga (Õpetaja), kes hakkab tema elus väga tähtsat rolli mängima, ja kellest saab tema eeskuju. Õpetaja on endine vaimulik, kellel keelati pidada jutlusi, sest tema asjade hulgast leiti pornograafilisi teoseid. Tal jäi alles ainult võimalus õpetada keeli ja ajalugu. Koos vesteldakse luulest ja kirjandusest, kultuurist ja religioonist, keeltest, mis mõlemaid vast kõige enam köidavad, sest Õpetaja oskab mitmeid erinevaid ja eksootilisi keeli, mis noormeeski huvitavad. Ta hakkab tihedamini Õpetajal külas käima ja ootab iga uut kohtumist suure ärevusega. *Tal oli korraga väga piinlik ja õnnis olla. Teda oli oodatud, Õpetaja oli teda oodanud!* Teoses kohtab palju huvitavaid arutlusi, mida on väga põnev lugeda. *No kui lähemalt näiteid tuua, siis näiteks marid. Nendele oli kõik nendesugune, kõik elas ja kõigesse tuli suhtuda lugupidavalt, arvestavalt. Mari tervitas metsa, kui metsa läks, tervitas*

oja, kui üle oja läks, palus puult andeks, kui puu raius. Paljude indiaanlaste ja neegritega on samamoodi.

Samal ajal aga armub ta oma ülikoolikaaslasesse Mallese. Malle on temast pool aastat vanem, sarnaste huvidega, samuti ilma isata kasvanud tütarlaps. Koos veedetakse palju aega, käiakse jalutamas, õpitakse. Koos temaga saab noormees oma esimesed valulikud kogemused armuasjades. Tüdruk on tagasihoidlik, hooliv ja mõistev, kuid mõlemad on liiga kogenematud, et nende suhe saaks tõsisemaks minna. Olukord ei lähe lihtsamaks, kui peategelane kohtub uue neiuga, kelle vastu tal tärkavad veel sügavamad tunded kui tal Malle vastu olid. Poiss on segaduses ja pikka aega vaevab teda dilemma – kas jätta oma esimene tüdruksõber ja anda järele armastusele ning kirele.

Lugu läheb päris keeruliseks, kui ta saab teada, et tüdrukul, keda ta üle kõige armastab ja igatseb, on keegi teine. Suureks üllatuseks on see keegi teine Õpetaja. Mees, kes on olnud talle nii tähtis, röövib tema armastatu. Peale selle, et Õpetaja tahab tüdrukut endale, hakkab ta ka noormeest laimama ja temast halba rääkima, jättes endast väga kibestunud ja halva inimese mulje.

Kõigi nende murede keskel kerkib üles uus probleem – noormees viiakse ülekuulamisele Underi paguluses kirjutatud luulekogu levitamise eest. Tal ei jää muud üle kui sõita Leningradi õppima, jättes maha kodu ja armastatud inimesed, ka Õpetaja. Küllap oli see otsus õige ja pahandused tõid talle hoopis kasu. Eemalt nähakse asju teises valguses ja võib-olla just tänu sellele suutis peategelane Õpetajale andestada ja oma elu edasi elada. *Ei, ta ei lähe*

ära, ei jäta oma minevikku, kodu, koduseid. Võib-olla on selleks, et neid mõista, et neile lähemale jõuda, vajagi neist mõneks ajaks eemale minna.

Raamat on autobiograafiline ja haakub Jaan Kaplinski enda elulooga. Mind hämmastas ja võlus üheaegselt autori julgus ja oskus kirjutada kõigest keerulisest nii lihtsalt, kõigist piinlikest olukordadest ja tabudest nii avameelselt. *Kristlus. Kas on üldse niisugust asja nagu kristlus? Mis on see, mis ühendab Kristust, Peetrust, Augustinust, inkviitor Torquemadat, Lutherit, Erasmus ja Schweitzerit? Ma ei leia midagi päälle mõne sõna ja nime. Aga kas sõnad on nii olulised? Kas sõnad teevad inimesest kristlase? Kas Kristus ütles, et käige minu sõnade, mitte minu tegude järgi?*

Pole lihtne käsitleda teemasid, mis on seotud armastuse, seksuaalsusega ja usuga. Ma arvan, et Kaplinski saab sellega väga hästi hakkama. Usun, et paljudel noortel on ette tulnud teoses käsitletud probleeme, kahjuks aga pole mitte kõigil meist inimest, kelle poole pöörduda. Miks ei võiks ühe raamatu lugemine olla algus oma murede lahendamisele või vähemalt teadmisele, et me ei ole üksi? Seepärast soovitaksin seda ka gümnaasiumi kohustusliku kirjanduse õppekavasse. arvan, et noori köidaks pigem niisugune ausus ja otsekohesus kui väljamõeldud kunstlik jutt, mis tundub võltsi ja ülepaisutatuna.

Lugu käsitleb küll religiooni, noori ja seksi, kuid teosest puudub see tavapärane labasus, mida olen tihti kohanud teistes romaanides, eriti Andrus Kivirähki teostes. Naiste seltskonnas, kus peategelane üles kasvas, õpetatakse teda vastassooga arvestama ja naistest lugu pidama. *See poiste juttudest valguv põlgus ja viha*

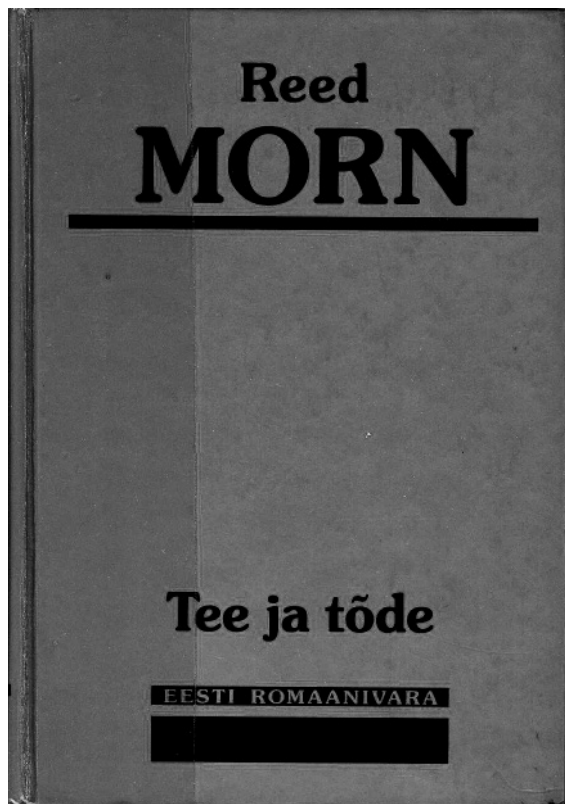
ehmatas teda. Ta oli naiste hulgas kasvanud, naiste maailmaga kohanenud, ta ei osanud end naistele vastandada, ei tunnud end sel kombel mehena nagu ta koolikaaslased. Neiuna on seda väga meeldiv lugeda, sest tänapäeva maailmast kajastub pigem see, et nõrgem pool on kui objekt, mille üle tugevam valitseb. Ta mäletas, milline šokk oli talle olnud arusaamine, et tüdrukud eelistavad temale poisse, kes sedasama meheliklabast mängu vabalt mängida oskavad.

Mulle meeldis Kaplinski julgus ja oskus kirjutada avalikult kõigest, mida tavaliselt püütakse varjata või vähemalt teeselda, et jutt käib kellestki teisest, mitte kunagi meist endist. Eestlaste kui kinniste inimeste jaoks on tõelistest tunnetest raske rääkida, las nad kajastuvad siis vähemalt kirjapildina meie teostes. Ma arvan, et see romaan pakub kõigile midagi – alates armunud ja ellu astuvatest teismelistest, kellel on veel palju õppida, kuni Nõukogude ajal elanud ja kasvanud vanemate inimesteni, kelles tähtsavad kindlasti mälestused ja äratundmisrõõm.

Teos lõpeb peategelase sooviga jätta mälestusi ja meenutusi enda elust ka tulevastele põlvetele. See seletabki mõnevõrra teose ausust ja tõetruudust. *Ta peab kirjutama kõik, nagu oli. Häbenemata, ilustamata. Sest ainult tõde saab olla ilus, vale ei saa. Ta on juba pidanud liiga palju valetama ja küllap ei pääse sellest edaspidigi. Aga päevikus peab kõik olema, nagu oli, nagu tema seda nägi ja ausalt hinnata püüdis.*

Tee iseenda tõeni

/ Piret Põldver

Reed Morn
„Tee ja tõde“ 1956

Elu on vana ja kurb. Iga inimene aga maailma sündides elab teda läbi uena. Ükskõik, kui palju raskust ja kurbust on elus, uus olend haarab talt kinni uute noorte meeltega ja tunnetega, ja igivana elu saab taas värskeks ja uueks – esmakordseks (lk 75).

Elu on otsimine, kogemine, kulgemine. Sihtpaigast olulisem on teekond ning sellel nähtu. Taoline mõte võtab ehk kõige laiemalt kokku Reed Morni 1956. aastal ilmunud romaani „Tee ja tõde“.

Reed Morn (kodanikunimega Frida Johanna Drewerk) on 20. sajandi esimese poole naisprosaist, kelle nimi võib olla laiemale lugejaskonnale vähe tuntud. Ilmselt on peamiseks põhjuseks asjaolu, et tema teosed – kolm ilmunud romaani ning novellid – käsitlevad valdavalt ajatuud, igavikulisi probleeme, jättes argisemad teemad kõrvale. Taolise rõhuasetusega looming võib aga hõlpsasti jääda kirjandusmaastikul intensiivsemalt toimuvast arutelust kõrvale, kuna esiplaanile kerkivad märksa aktuaalsemad küsimused.

Reed Morni kirjutatu kannab kas otsesel või kaudsemal viisil mõtet, milleks on püüe oma tee ja tõe ehk tema enda sõnutsi Absoluudi poole, püüe inimese loomuse, iseenda juurde. Ta loomingus pälvib suuremat tähelepanu just vaimne tasand. Eespool nimetatud Absoluudi mõistet on keeruline sõnadega lahti seletada, seda pole teinud ka autor ise. Antud mõiste kannab endas eelkõige hoomatavaid ning intuiitiivselt tajutavaid omadusi. Selle all võib mõista igavikku, vaimsust, tõde, pürgimist selle poole aga enesele truuks jäämist, enesesse süüvimist, uskumist. Kirjanik Reed Morn otsis Absoluuti. Absoluudi püüdlemine iseloomustab nii autorit Frida Drewerki ennast kui ka tema loomingu tegelasi, seda, mida nad tahavad lugejale öelda, kuhu suunata. Oma otsinguil läheneb autor idamaistele usunditele, esoteerikale, budismi algseile tõdemusile, mille järgi meie mina ja asjade välist olemist peetakse vaid meelepetteks ja illusiooniks, muutes nad tähtsusetuiks. Ka on hoomatav tõdemus: maailma (elude) algolemus on üks.

Reed Morni ilmselt tuntuim teos on 1927. aastal romaanivõistlusel teise koha pälvinud „Andekas parasit“. Kahjuks on nimetatud teosest ilmunud vaid üks trükk, mistõttu pole seda praegusel ajal eriti kerge kätte

saada.* Teos on aga huvitav ning erandlik nii sisult kui vormilt. See on psühholoogiline ning peensusteni analüütiline sisevaade noore neiu siseellu, mis kõneleb tema teravast vastuolust ühiskonnaga, üldisemalt kogu inimeseks olemisega. Peategelane on võimetu jõudma kompromissile maailma inetuse ja labasusega, ahistava reaalsusega. Olles küll andekas ning vaimselt tohutu potentsiaaliga, ei ole ta ometi võimeline oma eeldusi ellu rakendama. Passiivse ning tegevusvaegluse all kannatava esteedina leiab ta, et maine elu on liiga jõhker ning labane, selle jätkamiseks ei näe peategelane põhjust ning totaalselt ummikusse jõudnud neiu sooritab 23-aastaselt enesetapu.

Reed Morni viimane romaan „Tee ja tõde“ ilmus paguluses. On huvitav võrrelda 30 aastat hiljem kirjutatud teost autori esimese raamatuga – küsimused ning kogemused on sarnased, vastused aga kardinaalselt erinevad. Mõlemad on arenguroomaanid, kuid kui esimese teose peategelane – andekas parasit – satub konflikti kogu olemisega, siis teises teoses on kompromissitu uhkus asendunud tasakaalukuse ning tolerantisega. Keskseks probleemiks on eksistentsiaalsete piiride tunnetamine, vaimu ning keha vastuolulisus, püüe leida iseennast. Keskseks probleemiks on eksistentsiaalsete piiride tunnetamine, vaimu ning keha vastuolulisus, püüe leida iseennast. „Tee ja tõde“ peategelase maailmanägemus on aga mitmeplaanelisem, mitte nõnda must-valge, elu võlu peitub just vastuoludes ning raskustes. Peategelase Ester Andersaare jaoks on olulisim isiksuse areng, kogemine ning vaimne kasvamine, mistõttu saab üha uuesti kinnitust asjaolu, et just tänu raskustele on võimalik näha ning mõista elu sügavamat olemust, selle ilu.

Ester leiab keha ning vaimu, isiku ning maailma vahelisele konfliktile lahenduse iseeneses. Olles kindel oma sisemisele tunnetusele, usub ta, et tema eksistents pole juhuslik, vaid põhjuse ja eesmärgiga, ta teab, et on vaimselt võimekam ning andekam, aga seeläbi ka erandlikum ning üksikum. Võime enda erandlikkust tunnetada tekitab suurema vastutustunde enese ees ning muudab võimatuks käia juba sissetallatud radu, mis läbi tunneb Ester, et ta peab leidma ise oma tee. *Kõik, mida inimene võib rohkemal määral kui enamik, kohustab teda millekski teiste hääks. Selle õpinguist saadud valguse najal läheb ta otsima oma teed. Tal tuleb saatuselt kaasa saadud talenti kasutada, mitte*

seda maha matta (lk 124). Ester ei rahuldu juba teiste poolt kuulutatud tõdede omaksvõtmisega – selleks, et midagi uskuda, milleski veenduda, tuleb seda tunnetada ise.

Juba noores eas andub ta mõtisklustele: *Ester mäitseb oma mõtlemise ja vaatlemise vilja. Kes seda tunneb, seda ei saa veedelda enam muud naudingud. Mõne igapäevaaastaja avastamine on talle rikastav leid, mis korvab elus kõik muu. See kaane avamine asjadelt on talle omane juba lapsest peale* (lk 24). Ta märkab inimesi, mõtiskleb nende üle ning teeb oma järeldused. Ta on küll praktilistes asjades suhteliselt eluvõõras ning saamatu, kuid oma veendumustes ning uskumistest hämmastavalt enesekindel. Argised toimetused, kodanlik ning lihtne elu, rahulik kulgemine igapäevaste toimetuste keskel ei ole antud teose peategelase pärusmaa.

Naisena pole Ester samuti just oma ajastu ehk 20. sajandi alguse stereotüüpne pereema või abikaasa. Vaatamata enne Teist maailmasõda valitsenud tavadele ning kommetele, mis pigem taunisid üksiku naisterahva reisimist, rändab kõne all oleva teose peategelane – aga samuti tegi seda ka raamatu autor ise – aastaid Lääne-Euroopas, tutvudes erinevate tüüpide ning kultuuridega, kogedes ning muutudes vaimselt rikkamaks. Reisiminegi on üks eneseleidmise viise. Ilmselt põhjendab pidevat liikumist – nii vaimset kui füüsilist – ka asjaolu, et peategelane tunneb end siinses maailmas külalisena, võõrana, ta ei suuda kusagil püsida ning rahuneda, päriselt kodusena tunda: *Olen kõikjal maailmas vaid külaline, kodumaal või välismaal. Külalise muljed on ikka uudsed, ta ripub kõige küljes uute silmadega ja harjumusest vaba ning värskes südamega* (lk 197) ning *Ester on ikka rändur, ikka otsija, ei kunagi rahus nautija* (lk 136). Olles külaline muutub pidev otsimine paratamatuks. Elus kogetu ei ole tema jaoks iseenesestmõistetav. *Iga elamus on võimeline inimest kujundama ta arenguteel, olenevalt sellest, mida inimene oskab sellest saada* (lk 191).

Teoses avalduv vaimsure ning praktilisuse opositsioon avaldub ilmekamailt kahe õe, Esteri ning Anda vastanduses, nende täiesti erinevates loomustes. Anda on maine ja realistlik ega kipu liialt unistama ning mõtisklema. Ester on vaimuimimene, eraldiseisev ning erandlik, kelle suurimaks sihiks on vaimne areng. Anda esindab reaalsuses hästi toimetulevat naist, kelle viib sihile looduse poolt ettekirjutatud naisesaatus, mis elab

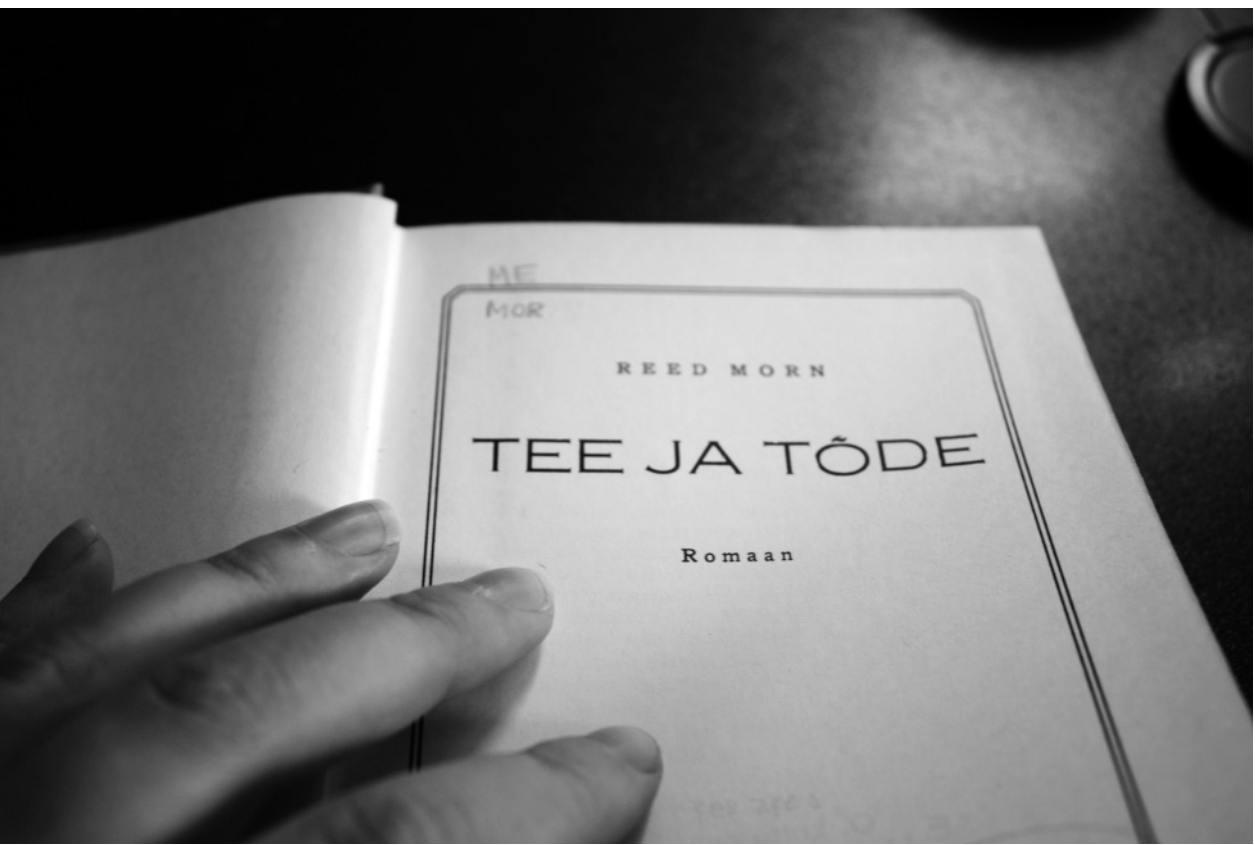
* Raamatu uustrukk ilmus Eesti Raamatult vahetult enne käesoleva Rõhu trükkiminekut – toim.

igapäevas ja loob sellest väärtusi (lk 198). Andal oli ikka olnud lugupidamine ja huvi nende inimeste vastu, kel oli midagi, kas maja, kõrge koht, raha, rikkad ja kuulsad vanemad või kaunis väljendus. Esteri meelet see tundus mitmeti puudusena inimese juures, sest see elas sisemise inimese arvel, sai tema sisemises arengus pidurdavaks piiriks (lk 190). Siiski on mõlemad õed mõistlikud, oma eesmärkide täitmisel edukad, vaatamata erinevustele on ka omavaheline läbisaamine hea. Nende arukus avaldub aga erineval viisil: üks neist unistab eneseteostusest praktilises maailmas. Ester jääb üksinda, kui tema õde abiellub tunnustatud arstiga. Kuid Esteri üksindus ei ole miski, mille pärast kannatada. Juba noores eas teadis ning aktsepteeris ta, et inimese isiksuse areng saab toimuda vaid individuaalselt, tema valitud – kuid võimalik, et talle hoopis määratud – teel ei ole kaaslast. Erinevad lähenemisviisid elule ning avalduvad väärtushinnangud on aga loomulik ning aktsepteeritav nähe, igaühel on oma tee, oluline on see vaid leida: *Noorena ma põlgasin tavalist saatust; nüüd tean aga, et iga saatus on hääl, väline rada ei tähenda midagi, vaid kuidas inimene oma saatust elab* (lk 198). Üksindus on teose kontekstis eelkõige positiivne ning rikastav seisund. 10 aastat kestnud reisilt saabunud Ester sõnab oma õele: *Need olid aga hääd aastad, sest veetsin nad täielikus üksinduses,*

sisejõu koondumises (lk 194) ning hiljem kinnitab Ester: *vahendeid eneseunustuseks on palju ja mitmesuguseid. Kõik otsustab inimese elus sünnib aga üksinduses ja vaba olles* (lk 279).

Teose üks kesksetest küsimustest on vastuolu inimese terve mõistuse ning tunnete vahel. Sama oluline on küsimus inimlikest piiridest. Inimesed seavad iseendile piire, millega küll kaitsevad endid, kuid samas ka vangistavad. Tihti ilmneb, et terve mõistuse ning loogika järgi käitudes võib saavutada vaid keskpärase taseme, kuid suurimad teod saavad korda saadetud tunnete või tunnetuse ajal, millel pole n-õ terve mõistusega midagi pistmist. Terve mõistus kuulub praktilisse maailma, selleta on võimatu igapäevaselt toimetada, kuid püüdes saavutada midagi igapäevasest kõrgemat, midagi suuremat, siis sinna terve mõistuse hääl ei ulatu, olulisem on intuitsioon.

Vastupidiselt Reed Morni nooremas eas kirjutatud romaanile „Andekas parasiit“ lõpeb „Tee ja tõde“ arusaamaga: *Sõna omataolise inimese suust ja tema eeskujuna annab inimesele rohkem kui mägi või meri* (lk 314), otsingute tulemusena on võimalik jõuda iseendani, aga ka iseenda tähenduses Absoluudi lähedale.

[NB]

Mathura

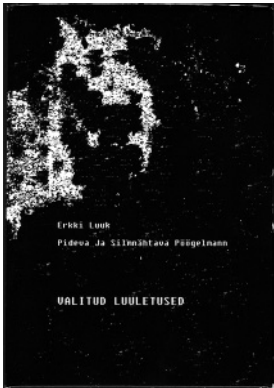
„Inimene on rohi“

Panteistliku sõnumiga Mathura on praeguses eesti luulepildis eriline autor. Ta paistab silma, sest tal on sümpaatselt lihtne positiivne programm – ta kirjeldab oma isiklikku vaimset eemaolekut asisest, kapitalistlikust ja konsumeristlikust maailmast ja religioosset kokkukasvamist loodusega. Kõik kokku moodustab lugeja jaoks innustava eeskjuu. Kuidas olla rahul ja õnnelik tänapäeva maailmas? Sellest kõnelebki meile Mathura sotsiaalse alatooniga luule. Mathura kõneleb meile põgenemisest paremasse kohta. Kuhugi kaugemale, kus on soojem ja viljakam. *ja juba jään lebama / kõrgesse rohtu / olen luhatee värelus / roostiku heitlaps.*

Erkki Luuk

„Valitud luuletused“

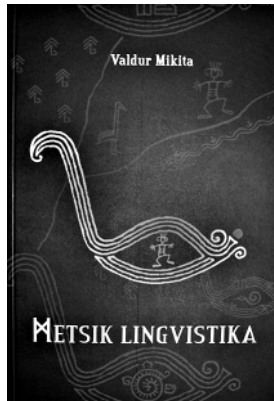
Kui Mathura on lihtne, helge ja viib meid paremasse paika, siis Erkki Luuk teeb ainult viimast. Kuidas sulle meeldiks, kui kujunditest, sõnamängust ja muudest lingvistilistest seostest saaks teha elusuuruse kolmemõõtmelise tunneli, kus kaaluta olekus ringi liikudes näed hämaruses pimestavate prožektorite sähvatusi? See on üks väga hull raamat, ja ilmselt on see mõeldud kas neile, kes pole eesti luulet kunagi lugenud (siis mõjuks see viiesosaline kassettraamat ikka väga karmilt), või neile, kes soovivad, et keegi üllataks neid pärast aastatepikkusi mugavlugemisi erinevate mis-mõttes-küsimustega. *insener tahab / koguneda parvedesse / nagu teised / elektrimontöörid.* Ehk siis – mis mõttes?!

Valdur Mikita

„Metsik lingvistika“

Raamat alapealkirjaga „Sosinaid kartulikummardajate külast“ on pärit selle sama mehe sulest, kes on kirjutanud teosed „Äparduse rõõm“ ja „Rännak impampluule riiki“. See on Valdur Mikita, semiootikadoktor, kes viimaste aastate jooksul ilmselt rohkem kui keegi teine on avaldanud loovaid ja mängulisi krutskeid keele ja kirjanduse kohta. Mikita näeb võimalike kirjandustena kineetilist luulet, visuaalset poeesiat ja ka luulet, mida saab hõõruda ja nuusutada. Seekordses teoses käsitleb ta veelgi senikogematuid võimalusi keeles, muuhulgas meie esivanemate oskust tabada linnulaulus grammatilist reeglistikku. Mikitaga kaasamõtlemine on ühtaegu nii virgutav kui ka peadpööriv, naerutav ja ahhaa-efekte tekitav. Metsik, eks?

Lavakooliraamat I. 16 intervjuud

Lavakunstkooli õpetajatega

Lavakas. Koht, kuhu alati kandideerib õppima mitukümmend inimest ühele kohale. Koht, mis oma intensiivse režiimi ja suletusega meenutab kohati pigem sõjakooli kui loominguulist õppeasutust. Legendaarne, kardinaalne, sümpaatne, müstiline ja veel kord legendaarne. Tuntud paljude seas, kodus väga vähestele. Selles raamatus aga avatakse nii mõnigi üks meile kõigile. Tegemist on väärt raamatuga, mis paraku jäi üsna samal ajal ilmunud Voldemar Panso päevaraamatu varju. Siin raamatus on palju huvitavaid ja süvitsiminevaid mõtteid, kokku on intervjuusid 16 kuulsa lavaka õpetajaga, nende seas näiteks Aarne Üksküla, Anu Lamp, Kaie Mihkelson, kes ka ise sealsamas kunagi oma näitlejateed alustanud. Nii nagu alustavad sel sügisel teiste seas Värske Rõhu staažikad kaastöölised Auri, Paavo ja Diana. Tervitame neid selle raamatututvustusega ja soovime palju edu. :)

Rubriiki toetab:

Sisukord / nr 15

Luule

Merlin Lõiv: 6

Leila Holts: 14

Martin Vabat: 22

Anete Kruusmägi: 28

Allar Lepa: 32

Proosa

Urmas Nimetu Kuidas dinosaurused välja surid: 40

Anni Sinijärv Moraal on surija privileeg: 46

Mikk Pärnits Sümboolne Eesti pimedus: 48

Barthol Lo Meior Hõbedases neoontaeva all: 56

Siim Nurkliku intervjuu Tuuli Tauliga: 64

Arvustused

Nele Salveste Ilmutusel ei ole ilma meie endita suurt jõudu: 73

Katrin Parbus Süvenemist nõudvad äramõtted: 76

Liis Pallon Eesti postmodernistliku ulme saabumine: 78

Ann-Getter Annuk Ainult tõde saab olla ilus: 80

Tolmunud raamat

Piret Pöldver Tee iseenda tõeni: 83

Järgmises numbris:

Hanna Kangro

Jaanus Sooväli

Berit Kaschan

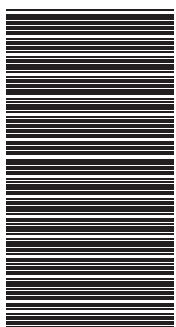
Mare Sabolotny

Sügisel saab lehtedes sahistada!

Ilmub Barthol Lo Mejori "Popdada",

Värske Raamat nr 5.

9 7 7 1 1 7 3 6 2 9 5 1 5 2

Värske Rõhu kaaned on trükitud FSC-sertifitseeritud paberile Arctic the Volume ja sisu 100% ümbertöödeldud paberile Cyclus Offset looduslike õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega © Ecoprint.